

24352

891.99-192

C-37

48

891.99-192
C-38
ԱԶԱՏ ՄԱՏՆԱՇԱՐ

ԺԻԻ 8

891.99-192

C-37

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

Ա. ՀԱՏՈՐ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ԽՆԱՄՔՈՎ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ)

Կը պարունակէ բազմաթիւ

ԱՂԳԱՅԻՆ, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ

Ե Բ Գ Ե Բ

ՀՐԱՏԱՐՈՂԻԶ

Վ. ԷՆ Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՂԱՐԻՔ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1909

1264

20 03

Տպագր. Ռ. ՍԱԳԱՆԻՆ

~~811 542-192~~
~~10-22~~

0
Ա. Յ.

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

648 Ե Ր Գ Ա Ր Ա Ն

Ը Ն Դ Ա Ր Զ Ա Կ
ՀԱՅԿԱԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

Ե Ր Գ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1861 ՄԱՅԻՍ 24

Արի՛ք Հայկազունք, յառաջ ընթանանք,
Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ'ալ տանք,
Ո՛ր ազգն երբ զԱնի փրկարար դռնէց,
Նո՛ր հողի, նո՛ր կեանք Անոր պարգեւէց:

Եկէք բարեկամք, առ բարձրեալն Աստուած՝
Ուղղենք մեր ժողովանք սուրբ սրտէ բղխած:

Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ,
Աղդն ու Սահմանադրութիւն:

Ընդարձակ Հայկական Երգարան, Ա. հատոր Բ. թիւ

1

94260-42

2361-2002

Զրկանք, բռնութիւն վատթար վարչութեան,
Բերին մահն ի դուռն Հայոց ազգութեան,
Սահմանադրութիւնը եկաւ զայն վանեց,
Եւ կենաց ուղին մեր առջեւ հարթեց:

Յառաջդիմութեան բայաւ առաքարէջ,
Ուր ամէն վայրկեան զոչել պարտ է մեզ.
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ,
Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Ջնջեց ամենայն կարծիք անձնական.
Ինեզեց ամենայն ձայն անհատական.
Հրաւէր կարգաց Սատուծոյ ձայնին,
Առաջնորդ լինել դործոց ազգային:

Այն որ յՍատուծոյ ձայն տուաւ մեզի,
Մենէ թող առնու ձայնով մ'այսպիսի.
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ.
Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Հայերս անարգուած՝ փրկեց բարձրացուց,
Մարդկային կոչման մեղ արժանացուց.
Շընորհեց մեզի զոր սղատան Սատուած,
Մարդկութեան երկրորդ նշանն է դրած:

Որուն շնորհիւն յարգ ստացանք մենք,
Անոր յարգ տալով ապրինք ու երգենք.
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ.
Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Դուն ալ Հայաստան, սիրուն հայրենիք,
Ս'լ այսուհետեւ մի սրգար լռիկ.
Զի ա'լ քու որդիքդ նոր ոգւով բերկրեալ,
Զքեզ հարս կ'ուզեն տեսնել զարդարեալ:

Ալ մի՛ լար մայրիկ, լացդ ի պար փոխէ,
Եւ ձայնով քաղցրիկ որդւոցդ հետ երգէ:

Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ,
Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Հայե՛ր, միանանք մեր մօրն հետ օրհնենք
Ձանոնք որ մեզի տուին սուրբ օրէնք.
Սահմանադրութեան բարեաց փոխանակ,
Թո՛ղ վարեն ուրախ կեանք մի՛ փարուհակ:
Թո՛ղ և մեր որդիք հետ անոնց անուան,
Իւրաւոր տարիք օրհնեն ու կարդան:

Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ,
Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Յ. Գ. ՍՐԳԱՅԱՆ

Ե Ր Գ Ա Ձ Ա Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ազատ Աստուածն այն օրից,
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածքին
Կենդանութիւն սղարգեւել:

Ես անրարատ մի մանուկ,
Երկու ձեռքս պարզեցի,
Եւ իմ անդօր թեւերով,
Ազատութիւնն դրկեցի:

Մինչ գիշերը անհանդիստ,
Օրօրոցում կապկտալած
Լալիս էի անդադար,
Մօրս քունը խանդարած:

Խնդրում էի նրանից,
Բազումներս արձակել,
Ես այն օրից ուխտեցի,
Ազատութիւնը սիրել:

Թոթով լեզուիս մինչ կապերը,
Արձակուեցան բացուեցան.
Ծինչ ճնողքըս իմ ձայնից
Խնդացին ու բերկրեցան:

Նախկին խօսքն որ ասացի,
Ձէր հայր, կամ մայր, կամ այլ ինչ.
Ազատութիւն դուրս թռաւ,
Իմ մանկական բերանից:

«Ազատութիւն», ինձ կրկնեց,
Ճակատագիրը վերելից,
«Ազատութեան դու զինուոր
կամի՞ս գրուիլ այս օրից:

«Ո՛հ, փշոտ է ճանապարհդ,
Բեղ չատ փորձանք կը սպասէ.
Ազատութիւն սիրողին,
Այս աշխարհը խիտտ նեղ է»:

— Ազատութիւն, — զոչեցի,
Թող որոտայ իմ գլխին.
Փայլակ, կայծակ, հուր երկաթ,
Թող դառնչդ ընէ թշնամին:

Ես մինչ ի մահ, կախադան,
Մինչև անարդ մահու սրուն,
Պիտի գոռամ, պիտի կրկնեմ,
Անողադար. Ա.ՋԱՏՈՒԹԻՒՆ:

1859

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅ

ԵՐԳ ԲԱՔՈՍԻ

Ակողիլին մեծ կարասին բողբոջին են բազմեր,
Աւաղ լիխանքն, մեծ պարոնայք ժողովք են հոն կազմեր.
Այո՛, այո՛, ժողովք են հոն կազմեր:

Ստատիկ է վէճն, մեծ է խնդիրն դոր հոն տեղ կը խորհին,
Թէ ինչ կերպով դարման մ'ընեն հիւանդ մեր աշխարհին.
Այո՛, այո՛, հիւանդ մեր աշխարհին:

Մէկն աս կ'ըսէ, մէկն ան կ'ըսէ կը ծագի լոյսն առտուն.
«Ինձ լսեցէք, տեա՛րք, կը կանչէ աւանին պետն արթուն.
Այո՛, այո՛, Աւանին պետն արթուն:

«Թող թաղն առնու, կ'ըսէ, Բաքոս եւ փառօք ապրի շատ,
Իսկ ցընծութիւնն ըլլայ դըշխոյ և գահն ալ յԱրտաշատ.
Այո՛, այո՛, և գահն ալ յԱրտաշատ:

Այսպէս մեղի նոր դուարթութեան արեւներ կը ծագին,
Առողջ կ'ըլլայ մեր ժամանակն և նոր՝ մեր աշխարհ հին:
Այո՛, այո՛, և նոր մեր աշխարհ հին:

1858

Զ. ԵՓՐԵՄ Վ. ԶԱԳԵՃԱՆ

ԵՐԳ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ահա բաժակ ուրախութեան,
Ի սէր յաւերժ միութեան,
Ձե՛ք վայելուչ՝ որդիք Հայկեան,
Մէկտեղ հրճուին և ցնծան:

Կեցցէ՛ սէր և միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Վերցուր աչքովդ յերկնից կոսմոս,
Փայլի հեռուն աստղ մի սլացածա,
Եւ դու, ո՞ Հայ, զարթիր սիրտ առ,
Հայոց բաղդին ա՛լ չէ խաւար:

Կեցցէ՛ սէր և միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Բա՛ւ է այսչափ բաժանում,
Ըլլամք ուրախ և խնդում.
Նախանձ, վրէժ, ձեզ թողում
Սնդուհւդ և վիհք անհասնում:

Կեցցէ՛ սէր և միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Փորձ մը ըրինք բաժանման,
Փորձ մ'ալ ընենք միութեան,
Լեցուի փափաքդ Հայաստան,
Տես որդիք քո միանան:

Կեցցէ՛ սէր և միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Ինչ եւ ընեմք ինչ կերպ սունեմք,
Ո՞ չը գիտեց թէ՛ մեք Հայ եմք.
Ո՞վ չը գիտեր թէ՛ ևղբայր եմք,
Արիք ծիծաղ դիմօք ևրգեմք:

Կեցցէ՛ սէր և միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Ո՞ր բաժանոր ո՞ր օրէնքներ,
Կը պատուիրեն թէ՛ մի՛ սիրեր:

Ազգիդ օգուտն ո՛ւ բարիքներ,
Սիրոյ դահն է յերկինս ի վեր:
Կեցցէ՛ սէր և միութիւն,
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Ս. Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Ի ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

Ահա հրեշտակ ոսկեփետուր թռուցեալ լարձուտ ևրկ-
նաճեմ,
Հայոց բաղդին հեծեալ ի կառս լարձը դոչէ՛ զուար-
թաղէմ:

Հզօր պատգամ
Ի վերուստ դամ.
Միութիւն, Հայք,
Եւ նոր ձեզ կեանք:

Տրտիկն ուժդին և լանջք և սիրտք,
Խաղայ արիւն ի թինդ ի թինդ,
Մեզր կաթէ սուրբ սէրն ի խնդ,
Յառաքինոյն ի Հայու սիրտ:
Սիրաբորբօք համայր լղիկն,
Աքսառուաթնոր աչկունք ցօղկն:

Արիք Հայկազունք,
Ի սէր փութասցուք.
Եռանդունք մասիք,
Ի համայր հեղիկ:

Տօւք համբոյր մի եւս,
Բացէք զձեր թեւս,
Տօւք համբոյր մի եւս,
Սիրոյ է պարզեւս:

Կեցցեն յաւերժ վե՛հ Հայկազունք,
Անմահութեան սիրուն սերունդք:
Կեցցէ յաւերժ Հայկայ ողին,
Մեզ են վկայ երկիր երկին:

Անկաւ պարիսպ ժանոտ նախանձուն՝ ոչ ի շանթից ա-
հարկու-
Այլ յակնարկի և եթ սիրոյ վերառաջեալ կենսատու-
Նրկին երկիր,
Կաք ի յակճիւս.
Ընդ Հայ ազգիս
Իւր հրաշալիս:

Բացցին անդունդ սևաւ, անյատակ,
Ծածկել զբաղդին հին յիշատակ՝
Տիեզերաց բացցին մատեանք՝
Անդէն դրոշմել Հայոց պարծանք:
Կեցցէ Հայոց սէր պանծալի,
Բերող փառաց նախանձելի:

Արիք Հայկազունք,
Ի սէր փութացուք՝ եւն:

Գ. ԱՊՏՈՒԼԼԱՆ

ՈՂԲԱԼԻՑ ԲԱՆՔ

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՌ ՀԱՅԱՋԳԻ ՈՄՆ, ՈՐ ԳՆԱՑԵԱԼ ԷՐ ՆՄԱ Ի ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Անի քաղաք նստեր՝ կուլայ,
Ձկայ ըսող՝ մի՛ լայ, մի՛ լայ.
Կ'ըսես՝ քիչ է, թո՛ղ մնայ՝ լայ,
Ախ, ե՞րբ ըսեմ՝ մի՛ լայ, մի՛ լայ:

Շատ յաւերով կ'այրիմ՝ տապիմ,
Չունիմ մէկ մարդ հաւատարիմ,
Որ խղճալոյս դայ՝ մօտենայ,
Հէ՛չ չէ ըսէ մի՛ լայ, մի՛ լայ:

Ախ Հայ աղայ, խղճա՛ ինծի,
Տես թէ քո Անին ի՞նչպէս է.
Հերիք ես լամ դաւ չգթաս,
Ձէ՛ քո Անին ախոս է:

Ախ ու վախով օրերս անցաւ,
Լալէն աչքերս կուրացաւ.
Որբ մնալն ինձ վիճակեցաւ,
Բախոս բնաւ զիս մուսցաւ:

Կորուցեր եմ թողաւորներ,
Ժողովեր եմ գլխիս քօւ բուլիւր,
Որք միշտ կ'երդեն «Անին անցաւ,
Անին անտէր աւերեցաւ»:

Անին եմ շատ մարդաբնակ,
Մնացեր եմ դառն աւերակ .
Իմ լացն, իմ կոծն, իմ աղաղակ՝
Անտէր որբերու նմանակ :

Երբեմն էի շատ աննման,
Հագոց քաղաքն արեւելեան .
Աւերեր եմ սեփահատակ,
Նստեր՝ կուլամ, ես միայնակ :

Եկար՝ տեսար՝, դարձեր՝ կ'երթաս,
Լալով կ'ըսես «բարեաւ մնաս» .
Ատուած սիրես չմոռանաս,
Մօտիս սարին ե'րբ մօտենաս .

Ըսես իմ քա՛ջ Արարատին,
«Նստեր՝ կուլայ քո խեղն Անին» .
Կ'ըսէ, ե'րբ աւետիք կը տաս,
Թէ՛ «իմ Անի, հերիք է լաս» :

Հ. Ա. ՎՐԴ. ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ԱՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առ ընկալ 'ի գիրկդ, մայրըդ Հայաստան,
Զորդիս քո սիրուն ցրուեալ աստ և անդ,
Տես՝ ի'նչպէս սիրովդ և քու կարօտովդ,
Վատուած բորբոքած քու տեսող ցանկան :

Արի կայ ուրեմն, ով մայր Հայաստան,
Նոր ողի զգեցիր փառօք անլախճան :

Օ'ն զբահաւորիմք, ո'վ որդիք Հայկեան,
Մեր մօր արցունքներն ջնջել յաւիտեան .
Զօրանանք սիրով և սուրբ միութեամբ,
Ըլլալ ակոյեան ընդդէմ թշնամեաց :

Հապա դործելու ժամանակն հասաւ,
Հայքենասիրին կայ փառք անզրբաւ :
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Մ Ո Ւ Ս Ա Յ Ն

Ո' ոգաւերու յեցեալ նոճոյս 'ի ստորտ,
Զաղիս Հայոց լարեալ 'ի քնար տնորսուէր .
Աջն իմ 'ի լար, աչկունքս 'ի վեր մերթ յարօտ,
Ցե'րբ նշեցից 'ի վանդ ողբոցն իմ զայեր :

Ո'ն ժպտեցին աչկունք բաղդին յիս արդեօք,
Թէ որպէս ցարդ՝ նոյն և յապայն անողոք,
Ե'րբ ծաղեսցէ երջանկութեան քաղցր սրիդ,
Եւ փոխեցի տխրանքս օղբս յօրհներգ :

Է՛ր ոչ, լուսնեակդ, վաստ 'ի վտա,
Կիսով յամպոց զողացեալ :

Եւ ղերթ կանթեղ իւղասպառ,
Մերձ 'ի խաւար գոգ շիջեալ:

Ո՛հ միայնիկ եւ մեջիկ,
Ողբամ ըզբաղդ խաբուսիկ.
Եւ թէ լլուէ իմ հագադ,
Լքեմ ձայնիս արձագանդ:

Հեծէ սրտիս իմ խուռ,
Մատուռս 'ի լար հըսիկն ոչ.
Այլ զի՛ աեսիլ անսովոր...

(առանց եղանակի)

Մինչ կամ աստէն մնաւոր:

Աչկո՛ւնքս արդեօք ղիս խաբեն,
Այլ ո՛չ, դոքա հրեշտակք են.
— Ողջոյն Երկնից զոյգ աստրակք,
— Ողջոյն կրկին աղաւնեակք,

ՍԵՐ ԵՒ ԴՈՒԹ:

— Ողջոյն, հրեշտակդ ողբերդակ,
— Ահա՛ դու չես միայնակ:

Մի՛ արդ խառլիր, չեմք խաբուսիկ երեւոյթ,
Նա քեզ ծանօթ. Սէր իմ անուն, իսկ աս Գու՛թ.
Կայ դու սկան մի, տըխուր ողբոց տո՛ւր աւարտ,
Լուր զի՛ր երգեն զաւակք Երկրին ուր կ'ստ արդ:

Խ Մ Բ Ե Ա Կ Ն

(Ի Երեւան սկսեալ)

Արկածք Հայոց ժամանակին ընդ ամիւ,
Փշրին տակաւ, մինչդեռ սիրոյ համբուրիւ.
Ուխտեմք 'ի Սէր եղբօր՝ ըզկեանս դընել գրաւ,
Ո՛հ, ա՛նդր 'ի մէջ՝ այր ընկերին լարել դաւ:

Մրացաւ 'ի մէջ թաղէն անհամբոյր,
Արդ նոր լաւդէիս քաղցր է համբոյր.

Եղբայր զեղբայրն գգուէ սիրով,
Ճոխն աղքատին մատչի գթով:

Էանց գիշեր՝ արդ առաւօտ,
Ի ցող ժպտի Մասեաց արօտ.

Եւ վառ 'ի վառ շողշողալով
Լոյսն արեգին ծովայ ի ծով:

Հա՛պա մանկունք,
Վեհ քաջազունք,

Ի գլուխ պըսակ,
Ի յաղթանակ,

Առեալ նուագս,
Ե՛րադս արագս.

Օ՛հ փութացուք,
Օ՛հ երգեսցուք:

Սէր եւ գութ,
Մեր պըսակ.

Առ մեր բաղդ,
Հրաւիրակ:

Յիծաղեն
Որք լսեն.

Թէ՛ «ուր Հայ,
Զիք՝ անդ վայ»:

Ե. Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ. Հ. Ա. Յ. Ա. Ս. Տ. Ա. Ն. Ի

Ա. Բ. Հ. Ա. Յ. Տ. Ա. Յ.

Ահա աղանիկն,
Նոյնան տապանին:

Թո՛ւս մասեաց մառախլապատ երկինքէն,
Հրաւէր կարգաց աղատութեան Հայրենեաց.
Ասղին անդին թափառական Հայերուն,
Ջայն աւետեաց Հայաստանի բերանէն.
Ողջոյն կուտայ Հայոց. ողջոյն նոր փառաց.
Հերիք, կ'ըսէ, այսչափ հարիւր տարուան քուն:

Օհ, աչք,
Մեր Հայրենեաց հրաւիրակին.
Ակա՛նջ,
Զի պատգամ է այս երկնային:

Արթնութի՛ւն արդ, պանդուխտ Հայեր,
Հասաւ կ'անցնի Հայոց օրեր.
Առէ՛ք ողջոյն աղատութեան,
Ողջոյն սիրոյ եղբայրութեան.
Վե՛րջ վիճակի գերութեան ձեր,
Յերկնից Հայոց այս է պատուէր:

Դարերէ ի վեր արիւն տրցունքով,
Թացցաւ Հայրենեաց քաղցր աւերակներ.
Թո՛ւս հրեշտակն ալ ահա ինձ բնիկը,
Վկայ է խօսքիս խնդում երեսով:

(Հրեշտակն)

Այո՛, այո՛, Հայ աղաք,
Վկայ, ես՝ ձեր հրեշտակ:

Հայաստանի նոր դարնան
Ծաղկունքն ահա՛ ձեզ կուտամ:

Մն անդր, քորք և եղբարք, սրդիք դիւցադանց,
Ջերթ թռչներ դարնան գեղ զալլալիկով,
Խուրանք փոյթ ի գիրկ հայրենի փառաց:

Հոս թողունք, հոս,
Վատթար սրտեր.
Հետ աւնուէք սէր.
Հոս թողունք, հոս,
Ատելութիւն,
Ոստին Հայուն.
Հոս թողունք, հոս:

Աղգերնիս մէկ, լեզունիս մէկ, հաւատքնիս մէկ,
Հայրենիք մէկ, հայրերնիս մէկ, փառքերե՛կս մէկ:

Ինչո՞ւ չըլլայ սրտերնիս մէկ:
Եւ արդ հոս ի սեւ կըրկի զինաթափ,
Ամենքս ալ ենք Հայ հաւատար եղբայր.
Մեր զէնքը խաչն ի կուրծս վառ ի վառ,
Օհ, զհետ հրեշտակիս ծափ ի ծափ:

Զարնենք տաւիղք ոսկեքնար,
Սրբե՛նք դառն ցաւի աչեր.
Այսոյժ ի սիրտ, ձայն վար ու վեր,
Ապրի Հայոցս Աւետալուր.
Ուրախութիւնն այս Հայոց տար:

Օհ պար, խաղ,
Մէն մի ձախ.
Մէն մի յաջ,
Ես, յառաջ,

Ուրախութիւնն այս Հայոց տար:

ՆԵՐՍԷՍ ՄԵԶԳՈՒԲԵԱՆ

ՏԱԼԻՈՐԻԿ

Տալարիկի դաւակ եմ դորդ,
Քաղքըցուց պէս չեմ թուլամորթ,
Սարի դաւակ, քարի որդի,
Հին քաջ հայոց եմ մնացորդ:

Տալարիկի դաւակ եմ քաջ
Չեմ խոնարհիր Գլըդի առաջ
Քարուտ լերանց եմ ազատ լաճ
Չեմ տեսել ոչ արօք ոչ մաճ:

Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք,
Տալարիկի դաւակ եմ քաջ,
Ազատութեան սիրոյն համար,
Եկէք դէպ ինձ, յառաջ յառաջ:

Երբ իմ աչքերս բացի յաշխարհ
Ազատ տեսայ մեր սար ու քար,
Մինչ չփակեմ աչքս խաւար
Պիտ' չի կոխէ հոս ոտք օտար:

Իմ մամ ծնաւ զիս սարերու ծոց,
Ընկայցի կոճղ մ'եղաւ օրօրոց,
Տրկալ ծընամ, մածցայ արկղալ,
Կեանքիս բաժինն է կռիւ ու բոց:

Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք, եւն:

Ուրքս բոսիկ, կուրծքս միշտ բաց,
Իհնչ փոյթ թէ քոյրս ալ մերկ մնաց,
Ինձ մօտ մէկ է արեւ, փուք, ցուրտ,
Բաւ է չիչխէ, Պարսիկ կամ Գուրդ:

Իմ կեանքս խիտ է եւ չարքաշ,
Փափուկ կեանքի բնաւ չեմ վարժ,
Բնակարանս է ապառաժ,
Ընկերս՝ մրրիկ ու երկրաշարժ:

Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք, եւն:

Հարստութիւն, ուսում, հանճար,
Փառք ու պատիւ չեն ինձ համար,
Բա՛ւ է ունիմ տէգ, թուր, խանչար,
Բաւ չի խրոխտար վրաս օտար:

Սիրած զէնքերս չեմ ձգեր ձեռքէս
Առիւծս անվախ չէ ինձի պէս,
Կը սիրեմ որս, կռիւ, աւար
Կը սպասեմ երբ ընկնի հաւա՛ր:

Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք եւն:

Թ'ող այլք ընակին հովիտ ու դաշտ,
Վատ անդութին հետ լինին հաշտ,
Ես պիտ' մընամ միշտ անմուտձ
Թէև վրաս գայ քրտան վաշտ:

Յորենի տեղ կ'ուտեմ կորեկ,
Երկաթ ձեծեմ գիշեր ցորեկ,
Շինեմ փետառ, խոփ, խաչերկաթ
Ծանր է դատումս, բայց եմ ազատ:

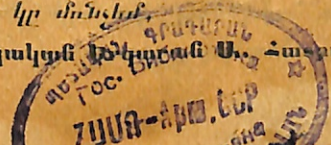
Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք եւն:

Այժեամի պէս կը ցատկաւեմ,

Առիւծի պէս կը մանկեմ,

Ընդարձակ Հայկական Խորհրդանշան Ա. Հասարակ. Տիպ

2361-2002

Ծովի նման կը փրփրեմ,
Կայծակի պէս կը հարուածեմ:

Կուսոյ դաշար բազդն է կեանքին
Երբ կը ծագի արշալոյսը,
Կամ աւետիս տոյս դրօշակին
Կամ պաղ տեսնէ քու երեսը:

Հայ աղբրբարիք, վայ աղբրբարիք, եւն:

Հաւար ինկնի երթամ յառաջ
Սասնոյ լերինք հանեն հաւաչ,
Հառաչ հանեն և ներկուին
Իւր կարճին արիւնով քաջ:

Կտրիճին սիրա՝ կտրիճին ձեռք,
Ինչ փոյթ քաջին հազար մէկ վերք
Մէկ հարուածին կուտաս հարիւր
Ազոռաին լէշ կանես հագէր:

Հայ աղբրբարիք, վայ աղբրբարիք, եւն:
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ (Պերճ Մուշղու)

Վ Ե Ժ Ք

Բա՛մբ, որտան բարձուտ բա՛մբինք յԱրարատեան
դաշտն ի վայր:

Արի արանց արիւնք յեռանդն առատանան ի հրազայր:

Հրուէր հայրենեաց հրուշակի նդհանուր,

Ոգիք Հայկազանց բորբոքին ի հուր:

Որք երկնաւորին սրակին էք կարօտ,
Որք երկրաւորին փառաց երկնայորդ:

Հապ՝ օ՛ն, արի արանց մանկունք,
Հայրենաւրէժ Հայկադունք:

Հապ՝ օ՛ն, ի դէն գունդիգունդ,

Յեռեալ ի պար թունդ ի թունդ:

Ի դէն ի վրէժ, օ՛ն անդր յառաջ,

Ի դէն ի վրէժ, մի՛ ձախ, մի՛ յաջ,

Օ՛ն անդր յառաջ

Մի՛ ձախ, մի՛ յաջ:

Օ՛ն անդր յառաջ

Յառաջ յառաջ,

Հապ՝ օ՛ն յառաջ:

Հայկեան փանդունց որտորնդոտ գրոնչին բարբառք
մարտագոտ,

Դառնագոտն անդրաձայնէ Պարսիկ կերկերն ի չեփոր:

Շարժեն հրեշտակք թեւք լուսափողփող,

Ճիւղք ճիւղաց կայտունն ի դրժովա,

Շփնթն շանթառաք զեթերօք փարի,

Սարսափին սանդարք ի խօ խաւարի:

Հապ՝ օ՛ն, արի արանց մանկունք, եւն:

Մամրկոնեան սաւառնեցաւ դրօշն յայերս գոգ ծաղ ի
ծաղ:

Ի ձովասուց ի թընամեաց սա ո՛չ գիտաց յուրատտ
կալ:

Հեծեալ հրանժոյգ վեհին վահանայ՝

Վրէժ կանչէ արեան Կարմիր վարդանայ:

Փոքնչեալ բոցաշունչ դափր ի գարշապար,

Ռազմամուտ վարդի յանժոյժ երկար :
Հապ' օն , արի արանց մանկունք , եւն :

Ի գուպարել մարտայարդար գարշազարաց Արամայ ,
Գոռան Կորդրիք , Մասիսք սարսին , հրնչեն սահանք
Երաթայ :

Ի գրոն ի գրոն տալ բխրոցն ոտնատրոփ ,
Տառանին դաշնակը՝ յառնէ շփնոյն սաղնակ
Կուսիսու կուսի կոտիկն կլմրայք տէգ սուտէդ ,
Դղորդ առնուն տարերք՝ կորովեացն ի վէդ :
Հապ' օն , արի արանց մանկունք եւն :

Արիք ի կռիւ քաջակորովքդ ընդ կորակոր հրոմն
Արեաց :

Հոպա համարդք մեր բխրայաղթ ձեզ նոր հան-
դէսք եւն փառաց :

Թռի'ք ի ուղմ ի խաղմ , առէ'ք զէն և զարդ ,
Երեսնիւք յընիւք հարուլ բխրս հազարս .
Ի սուր ի սուսեր , կարչնեղ յաղեղունս՝
Բզսեաւ Սասանեանց ջարդել կառափունս :

Հապ' օն , արի արանց մանկունք , եւն :

Մինչեւ ցե՛րբ , ցե՛րբ սուգ լինի ի Հայս , հատէ'ք զաբ-
տօսը , որքդ այրիք ,

Հարանց , հարանց , եղբարց , որդւոց , հանուրց Հա-
յոց վրէժինդիք :

Թինդո առեալ երթամք յասպարէզ քաջաց ,
Յերկնից հրնչեն ձայնք արեան սիրելեաց .
Սօսափունք յերկնից՝ արհաւիրք յերկրէ ,
Քաջաց սօժանդակ՝ ըզՊարս հերքեաց ,

Հապ' օն արի արանց մանկունք , եւն :

Օն անդր ի բաց հայկեան հողոց հրակայաղանց ^{սրբաց} ,

Ի բաց ջուր չուառական մոխրապաշտիցն պղծոյ ,
Դաշաք մեր մերժեացն զոսկրոտին անգամ ,

Արիւնք վրկայից զճաղաղիսն անժամ ,

Ոսն ընդ դիւ տունեալ դարձցին ի փախուստ ,

Մասնակուրժք ընդ Հայս հայեացին հեռուստ ,

Հապ' օն , արի արանց մանկունք , եւն :

Արք աղեղանց , բարձր ի թիրախ թռուձի'ք ,

վերջին ձեզ խրախոյս ,

Սուսալ տարցուք զանթիկնադարձ զայս վարդապետ ,

գրօն անխոյս :

Ի վերայ յինից յաղթից վարդանայ ,

Պարսկական բաղկաւ արուոյն վահանայ ,

Շեշտ ի ծայր չիրմի դաշտին Շաւարշան

Տընկել յաղթանակ անմահ Հայութեան ,

Հապ' օն , արի արանց մանկունք , եւն :

Հ. Ղ. Վ. Յիւսէ

ՍՈՒԳ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Իմ սիրելի զաւակունքս ,

Կը թափառին օտար յաշխարհ .

Եւ ո՛ւր դիմեմ . ո՛ւր փնտրեմ ,

Կը ծառայեն այլոց խոնարհ :

Եկա՛յք որդեակրք իմ ,

Չեր մօրն այցելութեան :

Դարեր անցան լուր մը հառի ,

Իմ քաջերս մեռան կորան ,

Կ'ուրամ՝ արիւնս կը սառի...
 Մէկը չունիմ տայ ինձ դարման :

Եկա՛յք որդեակք , և այլն :

Արիւնս ցամքած , սիրտըս մաշած ,
 Դէմքս է արիսուր մինչ յաւիտեան .
 Եւ կարօտով իմ որդեկաց ,
 Պիտի իջնեմ սեւ գերեզման :

Եկա՛յք որդեակք , և այլն :

Եւ դու հովիւ թափառական ,
 Կ'երգես տխուր ի մէջ հովտաց ,
 Ե՛կ , արտասուենք թանկ կորստեան...
 Տըխուր մահուան մեր որդեկաց :

Եկա՛յք որդեակք , և այլն :

Իսկ դո՛ւ կըռուենկ իմ Հայրենեաց ,
 Գնա՛ հեռո՛ւ աչքէս ի բաց...
 Յեափն ողջոյնս տար զաւտկացս ,
 Զի կեանքիս մէջ յոյսս է մնում :

Եկա՛յք որդեակք , և այլն :

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Իմ Հայրենիք զիս կը կանչէ ,
 Հեռու եմ Հայաստանէն .
 Հայու որդւոյն կը ժայել՝
 Հեռանալ Հայաստանէն :

Միթէ արծաթ ոսկի , գոհար ,
 Կ'ըստփէ՝ Հայաստանը ,
 Այն որ կ'ողբայ որդւոց համար՝
 Խզճալի Հայաստանը :

Խոր տըխրութեան մէջ է թաղուեր ,
 Թաղունի Հայաստանը ,
 Բոպիկ սաքով արծակ մազով ,
 Կ'արտասուէ Հայաստանը :

Աւղութ երկինք ալ չը յիշեր ,
 Մոռցեր է Հայաստանը .
 Անտիբ հայերն ալ չեն սիրեր
 Անուշիկ Հայաստանը :

Ո՛հ , թողէք զիս՝ խօսիմ ազատ ,
 Երգեմ միշտ Հայաստանը ,
 Անուշ երկիր , կոյս անարտա ,
 Աննժման Հայաստանը :

Արեւ ծածկեր է իւր դէմքը ,
 Խուար է Հայաստանը .
 Հայոց արեւն ալ մարեր է ,
 Սեւ է հազեր Հայաստանը :

Թշուառ սրբախ ձայն կը կըտրէ ,
 Ոգբազով Հայաստանը ,
 Ո՛հ , չիկայ Հայ , որ ըստիտէ ,
 Նոռադեալ Հայաստանը :

Թէեւ կըտրի իմ վերջին շունչս ,
 Պիտի՛ գոռամ Հայաստան ,

Պըլլուիմ մէյ մ'իմ Հայրենեացս՝
Հապա մըտնեմ գերեզման :

Անդորրութիւն ես կը խնդրեմ,
Սիրելի Հայաստանին .
Կըտրեմ այս ձայնս չէ՛ չէ՛ կարող .
Սոսկումը գերեզմանին :

Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՇԱՐԺՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ ԿԱՐՆՈՑ

Ձայնը հրնչեց էրզրումի հայոց լեռներէն,
Թունդ թունդ ելան հայոց սրտեր զէնքի շաչիւնէն :

Հայ գիւղացին դարուց ի վեր սուր, զէնք չէր տեսած,
Դաշտը թողուց, սուր, հրացան բաշի տեղ առած :

Հայ ծերուկը ցուպն ի ձեռին լալով խնդրում է,
Հայրենիքի ազատութիւն տեսնել ու մեռնիլ :

Հայ տիկինը ստիպում է ամուսնոյն գնալ,
Պատերազմի դաշտին վըրայ վէրք տալ՝ ստանալ :

Քընքուշ կեանքը ծանր է թըւում Հայ օրիորդին,
Ձէն ի ձեռին սիրտ է տալիս հայոց քաջերին :

Երիտասարդք թոթով լեզուով նամակ ցրուել են,
Արարտայ դաշտին վըրայ զինուոր խըմբել են :

Մ'լ բաւ լացիր, Մայր Հայաստան, երկիրդ փառաց,
Քու զինուորներդ միշտ կտրիճ են, որչափ ալ քաղցած :

Մ'ն ու գգուէ՛ այդ քաջերը քու սըրտիդ վրայ,
Որք կը թափեն իւրեանց արիւն սուրբ հողիդ վրայ :

Անմիտութիւն, տունը քանդող հայոց խեղճ ազգին,
Հրաժարեցաւ՝ տեղի տուաւ միութեան ձայնին :

Լրանց Քիւրան ու սառեցաւ արիւնը խեղճին,
Ձէր երազել Հային տեսնել նա այդ վիճակին :

Եւրոպայի լուրը հասաւ շարժման հայ գեղջիկին,
Ուրախական ողջոյն տուաւ հայրենասիրին :

Ցընծա՛, մայր մեր, ս'վ Հայաստան, որդիքդ միացան,
Ութը տարուան սուգ ու թախիժ քեզնից վերացան :

Ուսումն ու լոյս-ազատութիւն արդ քեզնէն ընկեր,
Սուր, հրացան, եռանդ ուղմի սաշտպան անվհերք :

Ուրախացաւ Մայր Հայաստան, ելաւ կանխեցաւ,
Հինգ դարերի սուգ, տառազանք մի քիչ մեղմացաւ :

ՁԻՆԻՈՐԻՆ ԿՈՐՈՒՍԸ

Աս ի՞նչ կորուստ, ի՞նչ մեծ ցաւ,
Բանթուլսնիս կոճակը
Կոճկէնիքէն բրթեցաւ,
Գնաց մտաւ որ ծակը :

Ահ, կ'աղաչեմ, պարոններ,
Թէ որ տեսաք նէ տեղ մը,
Իմացուցէք ո՛ր ծախն է,
Երթամ հանեմ զայն շուտ մը:

Ոչ պզտիկ էր, ոչ մեծ էր:
Չափաւոր ալ չէր ըսուեր.
Ինչ գոյն ըլլալն ալ մոռցայ,
Կարմիր էր թէ սեւի վրայ:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ,
Այս կորուստ քիչ բան չէ.
Յիմապետո իմանայ նէ,
Վերջը բանիկս ըստած է:

Գտէք, գտէք,
Կոճակս գտէք,
Գտէք, գտէք,
Կամ աստ փարտ տուէք:

Միտքս կուգայ թէ վրան
Արծիւ մը կար խոչորկէկ.
Եւ կորուսեալ այս կորճան,
Գտնված էր հոս տմուրկէկ:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Խանութները չեն ծախեր,
Եւրոպայէն չեն բերեր.
Շունչամորդի կոճակին
Մտն ու արմատն է չորցեր:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Բրուսիացւոց կռիւը
Իմ գլուխս ալ պայթեցաւ.
Քանզի Լօրէն և Ազգաս,
Կոճակիս հետ մէջ խաղաց:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Զինափորձին ասեներ
Կը դիտեն մեր չորս կողմը.
Ոտքէս բռնէ մինչև վեր
Կը խառնեն, տեղ չեն ձգեր:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Կուտան ձեռքս հրացան,
Շալկէ, կ'ըսեն, ուսիդ վրայ.
Իհնչպէս կայնիմ, գուք ըտէք,
Բանթուրնս վար կ'իջնայ:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Բարեկամացս հանդիպիմ նէ,
Հարկաւ պիտի բարեւ տան.
Ձեռքս հոսկէ պակաս չէ,
Պիտի տեսնեն ու խնդան:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Աղջկանց ալ բան մը պէտք է,
Երբոր տեսնեն կը խրճդան.
Ճամբաս հատաւ փախելով,
Թլուչելու է պալօնով:

Ահ, մի՛ խնդաք, պարոններ, Լեն:

Պառաւ կանանց բերանն ալ
կըրնաս գոցեր նէ գոցէ .
Սնանկ բաներ կը մազեն ,
Որ կոծակը բամբասեն :

Ա՛հ , մի՛ խնդաք , պարոններ , են . :

Սիրուհիս ալ , Աստուած տայ ,
Աս փորձանքըս չիմանայ .
Բանդի գիտեմ վախկոտ է ,
Պրզարիկ բանէն դող կ'եւայ :

Ա՛հ մի՛ խնդաք , պարոններ , են . :

Կեցէք միտքս բան մ'եկաւ ,
Վազեմ երթամ ճար չըկայ .
Տիօթէնը ուր որ է ,
Գուցէ կոծակս այն զըսնայ :

Ա՛հ , կ'աղաչեմ , պարոններ ,
Չըլլայ երբէք զիս ծաղրէք .
Օր կ'ըլլայ որ բրցունէք ,
Դուք ալ կոծակի տէր էք :

Գ. Լ. ՌՇՏՈՒՆԻ

ԵՂԲԱՅՐ ԵՄՔ ՄԵՆՔ

Ի բիւր ձայնից բնութեան շրջեղ՝
Թէ երգք թռչին սիրողաբար ,
Մտաւունք կուսին ամենագեղ ,
Թէ որ դարնեն փափուկ քընար ,

Չունիմ ձայն մի այնքան սիրուն ,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Տո՛ւր ինձ քու ձեռքդ , եղբայր եմք մենք ,
Մըրըրկաւ էինք զատուած .
Ղդին ամէն ոխ չար ու նենգ
Մի համբոյր ցըրուին ի քաց :

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն ,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Դըր ալեւոր Մայր Հայաստան ,
Ննէ զսրդիս իւր քովէ քով .
Խոն խորունկ վէրքերն դաժան ,
Ղցը աբաստուաց բուժին ցօղով :

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն ,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Ընկունդ լացինք մենք ի հրնում . . .
Եւ , դարձեալ յար անբաժան
Մենք զարտօսը և ըզխընդում ,
Բազմաճնունդ ըլլայ մեր ջան :

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն ,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Ընկունդ յողնինք , մէկտեղ ցանկնք ,
Խոնդ թափին մեր քըրտինքներ .
Մենք բարեաց յերկինս հանենք ,
Կեանք աւանուն Հայոց դաշտեր :

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն ,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մ. ՊԵՏԻԳՐԱՇԵԱՆ

ԵՐԳ ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆԵԿԻ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու դարնան սիրուն թռչնակ,
Իէպի ուր, ինձ տաս',
Թրուում ես այդպէս արագ:

Ախ, թրուիր, ծիծեռնակ,
Ծընած տեղըս Աշտարակ,
Անդ շինի՛ր քո բոյնը,
Հայրենի կտուրի տակ,

Անդ հեռու ալեւոր
Հայր մ'ունիմ սրգաւոր,
Որ միակ իւր որդւոյն
Սպասում է օրէ օր:

Երբ տեսնես դու նորա՝
Ինձնից շատ բարեւ արա',
Ասա՛, թող նրաւի լայ,
Իւր անբաղդ որդւոյն վերայ:

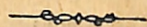
Դու պատմէ, թէ ինչպէս
Աստ անաէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով՝
Կեանքս մաշուել, եղել է կէս:

Ինձ համար ցորեկը՝
Մութ է չըջում արեգը:
Գիշերը թաց աչքիս՝
Քունը մօտ է՝ զալիս:

Ասի՛ր, որ չի բացում
Թառամեցայ միացում,
Ես ծաղիկ գեղեցիկ,
Հայրենի հողից զրկւած:

Իէ՛հ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացի՛ր, թրուիր արագ,
Իէպ' Հայաց երկիրը,
Ծընած տեղս — Աշտարակ:

Գ. Ա. ԴՈՂՈՒԵԱՆՑ

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ

Մայր-Արաքսի ափերով,
Բաղամուր գընում եմ.
Հին հին դարուց յիշատակ,
Արեաց մէջը պըտում եմ:

Բայց նորա միշտ յեղեղուկ,
Պըզտոր ջըրով եղերքին.
Դարիւ դարիւ խփելով,
Փախում էին լալագին:

«—Արա՛քս, ինչո՞ւ ճըբանց հեռ,
Պար չես բընում մանկաման.
Դու դեռ ծովը չը հասած,
Սրգաւոր ես ինձ նրման:

«Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են,
Քու սէգ հըպարտ աչերից .
Ինչո՞ւ արագ փախում ես,
Սյդ հարազատ արիերից :

«Մի՛ պըղտորիլ յատակըդ,
Հանդարտ հոսէ խայտալով .
Մանկութիւնը քո կարճ է,
Շուտ կը հասնիս դէպ 'ի ծով :

«Վարդի թըրիեր թո՛ղ բռնակին,
Քու հիւրընկալ արի մօտ .
Սոխակները նոցա մէջ,
Երգին մինչեւ առաւօտ :

«Մըշտադալար ուռիներ,
Սառ ծոցի մէջ քո ջրբին .
Հըրկուն ոստըն ու տերեւ,
Թո՛ղ թաց անեն տապ օրին :

«Ափերիդ մօտ երգելու,
Հովիւք թո՛ղ գան համարձակ .
Գառն ու ուլը քու վըճիտ,
Ջուրը մըսնեն միշտ արձակ) : —

Մէջքը ուռցուց Արաքսը,
Փրփուր հանեց իւր տակից,
Ամպի նըման գոռալով՝
Էսպէս խօսեց յատակից :

«— Խիզա՛խ, անմի՛տ պատանի,
Նիւհըս ինչո՞ւ դարեւոր

Վըրդովում ես, նորոգում,
Իմ ցաւերը բիւրաւոր :

«Միբելի մահից յետ,
Ե՞բք ես տեսել, որ այբին,
Ռոհից գըլուխ պըճնուի,
Խը զարդերով թանկագին :

«Որի՞ համար զարդարում,
Որի՞ աչքը հրապուրեմ .
Շատերն՝ ինձ են ատելի,
Շատերին՝ ես օտար եմ :

«Իմ ազգակիւր գիժ Քուսը,
Թէեւ այրի ինձ նըման .
Հստրկօրէն տանում է .
Գայթակղիչի կուռ շղթան :

«Բայց նա ինձ չէ օրինակ,
Ես Հայ հայիս կը ճանչնամ .
Ստար փեայ չուգելով,
Ես միշտ այրի կը մընամ :

«Կա՛ր ժամանակ, որ ես էլ,
Երբեղազարդ հարսի պէս .
Հազար ու բիւր պըչրանքով,
Փախչում էի յափերէս :

«Յատակըս պարզ ու վըճիտ,
Կոհակներըս ոլորուն .
Հուսարերը մինչեւ այդ,
Ջըրիս միջին էր լողում :

Անդաճակ Հայկական եղբարան, Ա. հատոր Բ. Ժիպ

«Ի՞նչըս մընաց այն օրից ,
Ո՞ր ջրբամօտ գեղերըս ,
Ո՞րը իմ չէն քաղաքից ,
Ո՞ր բերկրալի տեղերըս :

«Տուրքը ջրբի ամէն օր ,
Իր սուրբ ծոցէն Արարատ ,
Մայրախընամ ինձ սընունդ ,
Պարգեւում է լիառատ :

«Բայց ես այն սուրբ ջրբերով ,
Սուրբ Ակօբի աղբիւրին
Պիտի ցո՞ղեմ արտօբայք ,
Իմ ատելի օտարին :

«Կամ կենսատու իմ ջրբով ,
Ափերիս մօտ կըկըզած՝
Իր ձեռքերը լուսնայ՝
Գող , աւաղակը հոտած :

«Մինչ իմ որդիք — ո՞վ գիտէ — ,
Ծարաւ , նօթի , անտէրունչ
Օտար աշխարհ յածում են .
Թոյլ ոտքերով կիսաշունչ . . . :

«Հեռո՛ւ , հեռո՛ւ քըշեցին ,
Բընիկ ազգը իմ Հայկեան .
Նորա տեղը ինձ տուին ,
Ազգ անկըրօն , մոլեկան :

«Դոցա՞ համար զարդարեմ ,
Իմ հիւրընկալ ափերը :

Եւ կամ՝ դոցա՞ հրապուրեմ ,
Ճըպոտ , պըլշած աչերը :

«Բանի որ իմ զաւակունք
Այսպէս կու մընան պանդուխտ՝
Ինձ միշտ քըգաւոր կը տեսնէք ,
Այս է անխաբ իմ սուրբ ուխտ» . . . :

Էլ չի խօսեց Արաքսը ,
Յորձանք տուեց ահադին .
Օղակ օղակ օձի պէս ,
Առաջ սողաց մոլեղին :

Ռ. Տ. Գ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ԻՏԱԼԱՅԻ ԱՂԶԿԱՅ ԵՐԳ

«Մեր հայրենիք , թշուառ , անտէր ,
Մեր թըշնամուց ոտնակոխ ,
Իւր որդիքը արդ կանչում է ,
Հանել իւր վրէժ , քէն ու ոխ :»

«Մեր հայրենիք չղթաներով
Այսքան տարի կապկապած ,
Իւր քաջ որդոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած :»

«Ահա՛ , եղբայր , քեզ մի դըրօշ ,
Որ իմ ձեռքով դործեցի ,
Գիշերները ես քուն չեղայ ,
Արտասուքով լուացի :»

«Նայի՛ր նորան, երեք գունով՝
Նուիրական մեր նըշան,
Թո՛ղ փողփողի թըշնամու դէմ,
Թո՛ղ կործանուի սէգ հըսկան:»

«Ինչքան կին մարդ, մի թոյլ էակ,
Պատերազմի գործերում
Կարէ օգնել իւր եղբօրը,
Զանց հարեցի քո սիրուն:»

«Ահա՛ իմ գործ, ահա՛ իմ դըրօշ,
Շուտ ձի հեծի՛ր քաջի պէս,
Գընա՛ փրկել մեր հայրենիք,
Պատերազմի վառ հանդէս:»

«Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտո՛ մեռնէ,
Բայց երանի՛, որ իւր ազգի
Ազատութեան կը դոնուի:»

«Գընա՛, եղբայր, Աստուած քեզ յոյս,
Ազգի սէրը քաջալեր,
Գընա՛ թէեւ չեմ կարող գալ,
Բայց իմ հողին քեզ ընկեր:»

«Գընա՛ մեռիր դու քաջի պէս,
Թող չը անանէ թշնամին
Դո թիկունքը, թող նա հասէ
Թէ վառ է Իտալացին:»

Ասաց, տունց օրիորդը
Իւր եղբօրը մի դըրօշ,

Մետաքսից էր, ագնիւ գործած,
Ուր երեք գոյն կար որոշ:

Եղբայրն առաւ և ողջունեց
Իւր սիրական քնքուշ քոյր,
Առաւ զէնքը, սուր, հրրացան,
Հեծաւ իւր ձին սեւաթոյր:

«Բուրիկ, — կանչեց քաջ պատանին, —
Մընաս բարեաւ, սիրական,
Այս դրօշակին պիտի նայի
Ամբողջ բանակ Իտալեան:

«Նա սուրբ է ինձ, երբ մրկրառած
Արտասուքով ու կընքած,
Դու յանձնեցիր ինձ յիշատակ,
Հայրենիքի նուիրում:»

«Թէ մեռանիմ, դու մի՛ սըգար,
Իմացի՛ր որ տարեցի
Դէպ ի մահու արքայութիւն,
Իմ հետ քանի թըշնամի:»

Ասաց, վազեց դէպ ի հանդէս
Աւարտիացոց յանդիման,
Իւր արիւնով զընել յաւերժ,
Ազատութիւն Իտալեան:

Ո՛հ, իմ սիրտը կըտրատվում է
Տեսանելով այսպէս սէր,
Դէպ ի թըշուառ մի հայրենիք,
Որ ունակոյս եղած էր:

Սորա կէսը, կէսի կէսը,
Գէթ երեւէր մեր ազգում,
Բայց մեր կանայք... ո՛ւր, Եղիշէ,
Ո՛ւր մեր «Տիկնայք փափկասուն»:

Ո՛հ... արտասուք ինձ խեղդում են,
Այլ չեմ կարող բան խօսել.
Չէ՛, ... թըշուառ չէ Իտալիան,
Եթէ կանայք այսպէս են:

1861

Թարգմ. յիտալ. Կոմս Էմմանուէլ

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅ

ԶԱՅԲԵԿԱՆ

Եկել է գարուն, տխուր սիրուն,
Վարդի թըփի տակ, Հայրիկձան,
Երգէ Հայրենիք:

Ծիծեռնակ, բազէ, թըռչունք համօրէն,
Քաշում են միշտ ա՛խ, Հայրիկձան,
Օտարաց երկրէն:

Կռունկ մեր պանդուխտ, իւր բարձր դիրքով,
Փութայ ձայն տալ մեզ, Հայրիկձան,
Հայրենեաց սիրով:

Վասպուրականի երիտասարդներ,
Եւ օրիորդներ, Հայրիկձան,
Սեւեր են հագեր:

Պատանիք, մանկունք, Օրիորդք, կուսանք,
Հայրիկ կանչելով, Հայրիկձան,
Քաշեն հառաչանք:

Մեր սիրտն ու հոգին քու հոգւոյդ ղուրպան,
Հրեշտակ Հայ ազգի, Հայրիկձան,
Դարձիր Հայաստան:

Մեր սիրտն ու հոգին դու մորմոքեցիր,
Քաղցր ու անուշիկ, Հայրիկձան,
Թողիր գնացիր:

Վասփորի ափեր, գխտեմ, չես սիրում,
Վարագայ վանքիդ, Հայրիկձան,
Կարօտ ես քաշում:

Հրաժարական քարոզող տուիր,
Խեղճուկ սրտերնուս, Հայրիկձան,
Կրակ վառեցիր:

Իսկ Երկուշաբթին, որ օրն էր Աւագ,
Ի Սուրբ Յակոբէն, Հայրիկձան,
Դառնայիր արագ:

Ո՛ւր որ ալ լինիս, ո՛ւր որ ալ երթաս,
Քու փայլուն ջահէդ, Հայրիկձան,
Մեղի լոյս կուտաս:

Եւրոպ ճանաչէ քու բարձր արժանիք,
Մինչ քու կարօտովդ, Հայրիկձան,
Կ'այրինք տոչորինք:

Ե Ր Գ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազատութեան սիրոյն համար շատ արիւններ թափուեցան
Անմեղ հայրեր ու զաւակներ եկան այստեղ թաղուեցան :

Ահա եղբարք ես ալ կերթամ ազգիս համար մեռնելու
Ազատութեան սիրոյն համար ամբողջ կեանքըս գոչելու :

Գերեզմանիս հողին վրայ թափէ արցունք հայր և մայր ,
Սրբա՛ւէ ծաղիկ բուրումնաւէտ նահատակ եմ ես յաւէտ :

Ահա այսօր Հայ եղբայրներ կուգան այստեղ ողբալու
Նահատակաց հողին վրայ աղի արցունք թափելու :

Ո՛վ եղբայրներ դուք ալ ելէք գերեզմանին խորերէն ,
Ուրախացէք և ցնծացէք Ազատութեան գոչերէն :

ՄԱՂԹԱՆԲ

Նահատակաց յիշատակը օրհնեալ ըլլայ յաւիտեան ,
Եւ արժանի անոնց հողին երկնից Սուրբ Արքայու
թեան :

Վ Ա Ր Գ Ա Ն

Իմ հայրենեաց հողիս Վարդան ,
Հոգիս հոգւոյդ եղնի դուրպան ,
Որ Տրդմուտի ափերի քով ,
Վաթսուն հազար կտրիճներով ,
Զարկիր , զարկուար , ինկար՝ քաջ քաջ ,
Պարսիկք սրփռած ի ձախդ ու յաջ :

Իմ հայրենեաց արեւ Վարդան ,
Հոգիս հոգւոյդ եղնի դուրպան :

Աւետարան ու Ռաչն առիր ,
Տարիք երկինք բարձրացուցիր .
Եւ դու ալ յեա թողիր գացիր ,
Անուշ արեւդ հողին տուիր ,
Որ հայրենեաց շողայ արեւ ,
Շաւարշանայ դաշտին վերեւ :

Իմ հայրենեաց արեւ Վարդան , ելն :

Արիւնդ կարմիր , կարմիր թափուաւ ,
Դաշտն ու ծաղիկ ներկուեցաւ .
Լուսնակն եկաւ ամառի տակից ,
Պաղ պաղ թափեց ցօղիկն յալից ,
Որ հայրենեաց վարդեր բացուին ,
Երգէ պղպուղ դրախտի սարին :

Իմ հայրենեաց արեւ Վարդան , ելն :

ՀԱՅ ԱՊՐԻՆՔ

Հայ ապրինք, եղբարք, մարդկութեան մէջը,
 Հայ կրնքեր է մեզ Պատմութեան էջը.
 Հայ անուամբ զմեզ կ'ողջունեն երկինք,—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Հայ ապրինք.—Մեր հայրն է այն Դիւցազուն,
 Որ զԱզատութիւն սովորեցոյց մարդուն,
 Ու մեզ վեհ Սնուն մը տըւաւ բաժինք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Մեր աշխարհն է սո՛ւրբ:—Մեր հողուն վրան,
 Աստուած է քալեր, հանելով զԱղամ.
 Մեր լեզուն ստեղծեր ու խօսեր է նախ Ինք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Հայն ու մարդկութիւն՝ նոյն ունին օրրան.
 Երկիր փրկութեան է մերս Հայաստան,
 Կըրօնից նախկին սեղան է Մասիսք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Հայուն պերճ անուն՝ ո՛չ միայն յերկիր՝
 Այլ և յերկրից մէջ շողայ լուսալիր.
 Քաջ Հայկին աստեղք անմահ են յերկինք,—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Հայ ապրինք.—Ո՞ր ազգ կայ Հայուն նրման,
 Որ ունենայ հին պարծանքներ այսքան,
 Ո՞ր ազգ Հայուն պէս չըքեղ Հայրենիք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Ըսէք, ո՞ր Ազգին չորս Առաքեալներ
 Երկնից թագաւորն է դեպան զրկեր,
 Ո՞ր թագաւորին հետ թղթակցեր Ինք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Ո՞վ կրնայ համեկ Սրբոց մեր զանուանք.
 Մեր պատմութիւնն է Նահատակաց ցանկ.
 Մեր եկեղեցին յերկրի է երկինք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Քրիստոսի ունինք անդրանիկ օրհնէնք,
 Հաւատոց եղանք միշտ ախոյեան մե՛նք.
 Հայը զարմացոյց զերկիր և զերկինք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Մեր ազգ հետեւող է ճիշդ Յիսուսի,
 Որ Խաչն աշտնալի դար տուած է յուսի.
 Ո՛հ, չը՛ խոնարհիր, չըլար դատալիք.—

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Այո՛, Խաչին կեանք՝ կեանք է վըշտալից.
 Այո՛, Հայուն կեանք՝ կեանք է ցաւալից.
 Բայց Խաչն՝ յաղթութիւն ունի վեհ կրնիք.

Եղբարք, Հայ ապրինք:

Մեր քաղցր Հայրենիք, մեր թագ, դաւազան՝
Ամպեր են ծածկեր Արեւի նրման,
Յուսացէ՛ք, արեւ կու տան մեզ երկինք։—

Եղբարք, Հայ ապրինք։

Ո՛հ, ճակատագիր մեր չէ միշտ տըխուր,
Ըզթշուառութեան ուտել հացն ու ջուր։
Նոր երջանկութեան ապագայ մ'ունինք...

Եղբարք, Հայ ապրինք։

Հայ ապրինք, որ մեր որդիք ալ, եղբարք,
Կարենան պարծիլ որ զմեզ ունին հարք։
Զրկանք Հայ անուան չրլանք նախատինք։—

Եղբարք, Հայ ապրինք։

Հայ ապրինք։— Օր մը յաղթական մահուն
Պիտի բարձրանայ անմահ Հայութիւն...
Ո՛հ, այն օր մեզի շուտ ծագէ, Երկինք...

Եղբարք, Հայ ապրինք։

ԽՈՐԷՆ ԵՊՍ. ՆԱՐ.ՊԷՅ

ՍԱՍՆՈՅ ԿՈՏՈՐԱԾ

Սասուն ելաւ ապստամբեց
Աշխարհի մէջ հանեց թունդ,
Ամերիկա, Եւրոպ ցնցեց,
Քաջաց բանակն գունդադունդ։

Հայոց սրտեր թրթռացին
Հայու ձայնը որոտաց,
Կըտրիճք յառաջ շուտ խաղացին
Ազատութիւնը թնդաց։

Ա՛խ, Սասունցիք, քաջ Սասունցիք
Ձեր արիւնին մենք զուրպան,
Հնչական սուրբ սերմեր ծըլին,
Ազատութեան մենք զուրպան։

Քուրտը տեսաւ և կատաղեց,
Ձօրքեր հանեց բիւրաւոր
Յիսուն հազար զօրքեր կանչեց,
Արիւնարբու, զօրաւոր։

Եւ Սասունը պաշարեցին
Այն վայրենի քիւրտերը
Թնդանօթներ որոտացին
Քարքանդ ըրին գիւղերը։

Ա՛խ, Սասունցիք, քաջ Սասունցիք,
Ձեր արիւնին մենք զուրպան,
Ա՛խ սուրբ հողիդ անմահ որդիք
Դիակներնուդ մենք զուրպան։

Մօր արդանդը վատը պատուեց
Գլուխներ անցուց նիզակով,
Մինչ վերջին շունչ Սասուն կռուեց,
Ազատութեան կարօտով։

Եւ արիւնը գետի նման
Թրջեց Սասնոյ վեհ սարեր,

Հայք բիւրաւոր կոտորուեցան ,
Գարշ բռնութեան սուրբ զոհեր :

Ախ , բիւրաւ ու վատ բռնաւորներ
Նզովք ըսայ ձեր գլխուն
Միշտ կտրիճ են Սասունցիներ
Նզովուի , Զէքի , քո անուն :

Եւրոպ տեսաւ ցնցեց անդէն ,
Ապշած նայեց Հայերուն ,
Տեսաւ վիճակ գէշ է թուրքին ,
Եւ խորհեցաւ շահերուն :

Հայու արեան չը հաւատաց
Եւ յանձնախումբ մը ծնաւ ,
Թուրքն ալ առաջ ինկաւ խնդաց
Զիւնոտ լեռներ ցոյց տուաւ :

Ախ , Եւրոպա , մօր մը պէս խորթ
Հայ դիակներ կը ծաղրես ,
Թուրքին կ'ընտրես քեզ առաջնորդ
Այս ի՞նչ կատակ մեզ կ'ընես :

Կեցցէ՛ կռիւ , կեցցէ՛ արիւն ,
Այս է ճամբան միշտ մեզի ,
Մեր արիւնը Եւրոպային
Անշուշտ թէ քիչ կը թուի :

Ազատութեան հաժար անմահ
Թող ելլէ ողջ Հայաստան ,
Մեր արիւնով է մեզ ներկած ,
Շահախնդիր Եւրոպան :

Սասունցի կին , Սասունցի քաջ ,
Ձեր արիւնին մենք զուրպան ,
Հնչական սուրբ սերմեր ծլին ,
Ազատութեան մենք զուրպան :

Ի ՍԳԱԼԻ ՄԱՀ

ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ ՊԱՏԱՆԻՈՅ

Ե Ր Գ

Դու զո՞վ խնդրես , մայր իմ անուշ ,
Ե՛կ , մի՛ դողար , մօտեցիր հոս ,
Անլաց աչօք դիտէ գորգիդ ,
Ու իւր վէրքերն արիւնահոս :

Քրդաց մայրեր թող լան , ու դուն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն :

Ի՛նչպէս երբեմն օրրանիս մէջ ,
Փափուկ ձեռամբ փայփայելով ,
Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տալիս ,
Իբրեւ հրեշտակ նուագելով :

Զիս հանգչեցուր ի հող , ու դուն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն :

«Նորեկ որդւոյս կենաց արեւ ,
Զեղի համար փայլի Հայեր» ,
Այսպէս յայնժամ դու երգէիր ,
Օրօրոցիս նստեալ քովեր :

Անոնց համար չիլաւ, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն:

Կարմիր կալակք ցայտեն վերքէս,
Մտկայն, մայր իմ, նայէ չորսդէս.
Չարին ուշտ Բիւրտերն տե՛ս,
Հաղարներով փռուած գետին:

Կերաւ զանոնք սուրն մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն,

Ինչպէս վիշապ մըռնչելով,
Յանկարծ մեր վրայ յարձակեցան.
Յնցեց Զէյթուն գլուխն ժայռոտ,
Իւր վրից մէջ թոթափեցան:

Կարմիր ներկաւ ձորք մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն:

Ու ծափ զարկին մեր հարց ստուերք,
Զի չէ մեռած Հայոցս կրակ.
Ու ցնծացին այնչափ գոհեր,
Զի լուծաւ վրէժ յարեան վտակ:

Խնդաց Մաթիս, մայր իմ, և դո՛ւն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն:

Վերջին համրոյր տամ քեզ, մայրիկ,
Հատուցանես զայն սիրուհոյս.
Վերջին անգամ գրկեմ մեր հող,
Ոյր արդ կ'իջնեմ 'ի ծոցն անլոյս:

Խաչ մի տնկէ վրաս, ու դո՛ւն
Ուրախ լուրեր տար 'ի Զէյթուն:

Խ Ր Ա Խ Ո Յ Ս

Հերի՛ք, որդեակք, այսքան տարուան տառապանք,
Հերի՛ք անդուծ դաժան քրդին ոտքն ինկանք,
Քանի՛ խոնարհ գլուխ գրինք դայլերին,
Այնքան ծանրը բեռներ դրին մեր վզին:

Հերի՛ք, ելնենք ցոյց տանք թէ մենք հարազատ,
Հայ քաջերից արվունից ենք և ազատ,
Թէեւ չունինք ո՛չ սուր, ո՛չ թուր, ո՛չ նիզակ,
Մեր բահերն էլ կանեն նրանց չան սատակ:

Ինչո՞վ են նրանք մեզ տիրելու արժանի,
Նըրանք մարդ չեն այլ լեռնական վայրենի
Մերն է ձիւրքը, մերն է ուսումն ու հանճար,
Մերն է հողը, մենք ենք նրա տէրն արդար:

Հեբի՛ք, ելնենք ցոյց տանք թէ մենք հարազատ ենք:

Նրանց են մեր կոյս աղջիկներ, հարսուները,
Նրանց են մեր ճակտի քրտանց արդիւնքը,
Նրանց սուրբ ծայրն է կարծես մեր հողին,
Նրանց զամիրաբ մեզնից շատ է թանկագին:

Հերի՛ք, ելնենք ցոյց տանք թէ մենք, ենք:

Ի՛նք եղբայրներ ունինք հեռու տեղերում,
Ոքա մեր վրայ լոփկ արցունք են թափում,
Են խնայել թեւ ու թիկունք, կը համբին,
ուսող կուգան կը միամտան Սուրբ Գործին:

Հերի՛ք, ելնենք ցոյց տանք թէ մենք, ենք:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՐԿՈՆԵԱՆԻ ԵՐԳՐ

Հիմի՞ էլ լրուենք, եղբարք, հիմի՞ էլ,
երբ մեր թըշնամին իր սուրն է դըրել,
իւր օրհնական սուրը, մեր կըրծին,
Ականջ չի դընում մեր լաց ու կոծին,
Ասացէ՛ք, եղբա՛րք Հայեր, ի՞նչ անենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին
Դաւով, հրապուրքով տիրեց մեր երկրին,
Ջընջեց աշխարհքից Հայկայ անունը,
Հիմքից կործանեց Թորդոմայ տունը,
Խըլեց մեղանից թագ, և խօսք, և զէնք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին,
Խըլեց մեր սուրը — պաշտպան մեր անձին.
Մըշակի ձեռքիցն էլ խփել խըլեց,
Այդ սուր ու խփից մեր շղթան կըռեց.
Վա՛յ մեզ, շղթայով կապած գերի ենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին,
Սոսկալի զէնքը բըռնած մեր գըլխին,
Կուլ տալ է տալիս արտասունք առատ,
Աղէխարշ բողոք վաղուց ապիրատ.
Մեր գլուխը լալու Եփրատ ո՛ւր փնտռենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին,
Լիբբ գոռողութեամբ լցրած էր հողին.
Սրդարութեան ձայնն հանած իր սրտից,
Արտաքսում է մեզ մեր բընիկ երկրից,
Պանդո՛ւխտ, հալածեալ, եղբա՛րք, ո՛ւր գիմենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին,
Անգոհ մեր բերած ծանր զոհերին,
Խուր լիբբ, նըզուլած ձեռքը կարկառեց,
Աղգութեան վերջին կապը պատառեց,
Հայի կորուստը մօտ է, ի՞նչ անենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք, երբ մեր թըշնամին,
Արհամարհելով մեր փառքն աղգային.
Մեր Եկեղեցուն ձեռնամուրձ եղաւ,
Գայլազգեստ գառին մեր գըլուխ դըրաւ.
Սուրբ խորանն չունինք, արդ ո՛ւր աղօթենք,
Հիմի՞ էլ լրուենք:

Հիմի՞ էլ լրուենք՝ մարդիկ ի՞նչ կ'անեն,
Երբ մեր տեղ քարինք, ապառաժք խօսեն.
Չեն ասիլ որ Հայք արժանի էին,
Այդ տարրկական անարգ վիճակին.
Մեր սուրբ քաջ նախնեաց գործերը գիտենք:
Մինչև ե՛րբ լրուենք:

Թո՛ղ լրուէ մունջը, անդամալուծը,
Կամ՝ որոց քաղցը է թըշնամու լուծը.
Բայց մենք, որ ունինք հողի ու սիրտ քաջ,

Ե՛կ անոխոս եղննք թընամու առաջ,
Գոնէ մերժփառքը մահով յեա խըլննք,
Ու այնպէս լրունք:

Ռ. Տ. Գ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ԱՌ ԼՆԶԱԿ

Հնուաւոր երկիր նրատած դու նժդէն
Հայրենեաց բաղդէն մօտուստ ես տեղեակ,
Քարոզ քաջարի նոր սկզբանց վն՝
Յեղափոխութեան ձայնատու Հնչակ:

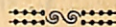
Նոր գաղափարի քո ցանած սերման,
Ազնիւ պատուէներն հասունման արագ,
Կարին և Պօլիս որոտման նման,
Անդրանիկ շարժմունք ծնան քիւ, Հնչակ:

Չար բռնակալը, Հայոց կեզեքիչ,
Վախէն պահուեցաւ ռսկի դահին տակ,
Խուլ Եւրոպայի թնդաց մէջ դահլիճ,
Հայը ցնցուեցաւ, կարմրեցաւ, Հնչակ:

Այսօր քո սերմանց նոր պտուղք տնա,
Հասած կարմրբին արեան նմանակ,
Կենաց եւ մահու սուրբ ժամ մերձենաց,
Կարմիր հրաւերիդ ակն ունինք, Հնչակ:

Կոչնակդ հնչեցո՛ւր, հնչեցո՛ւր արագ
Թո՛ղ Հայք ոտք ելնեն ծագէ մրնչեւ ծագ,
Փըշի ծանր շղթայն, ծագէ նոր արեգ
«Ազատ եմք» հնչէ, ոսկեղձ՝ Հնչակ:

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ (Պերճ Մուշու)

Կ Ի Լ Ի Կ Ի Ա

Երբոր բացուին դռներն յուսոյ,
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ.
Չքնաղ երկինս մեր Արմենիոյ,
Երբ փայլէ խր քաղցրիկ օդեր,
Երբոր ծիծառն ի բայն դառնայ,
Երբոր ծառերն հազնին տերեւ.
Յանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Տեսի դաշտերն Սիւրիոյ,
Լեռնն Լիբանան և իւր մայրեր.
Տեսի զերկիրն Իսադիոյ,
Վենետիկ և իւր Կոնստոնդեր.
Կղզի նման չիք մեր Կիպրոս,
Եւ ոչ մէկ վայր է արդարեւ,
Յանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ,
Ուր ամենայն իզձ կ'աւարտի.
Հասակ մը ուր հէգին ի տեսչ,

Յիշատակաց իւր կարօտի .

Յորժամ քնարս իմ ցրրտանայ ,

Սիրոյն տալով վերջին բարեւ ,

Երթամ նընջել յիմ Կիլիկիա ,

Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ :

Ն. ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

Ո՛հ , ի՜նչ անուշ և ի՜նչպէս զով ,

Առաւօտուց փրչես հովիկ ,

Ծաղկանց վրայ գուրգուրալով ,

Եւ մազերուն կուսին փափկիկ .

Բայց չես հովիկ իմ Հայրենեաց ,

Գընա՛ անցիր սրբոէս ի բաց :

Ո՛հ , ի՜նչ աղու և սրբաազին ,

Ծառոց մէջէն երգես թըռչնիկ ,

Սիրոյ ժամերն ի յանտառին ,

Ըղմայլեցան ի քո ձայնիկ .

Բայց չես թըռչնիկ իմ Հայրենեաց ,

Գնա՛ թըռի՛ր սրբոէս ի բաց :

Ո՛հ , ի՜նչ մրմունջ հանես վրտակ ,

Ականաղիտ և հանդարտիկ .

Բու հայելոյդ մէջ անապակ ,

Նային զիրենք վարդն ու աղջիկ .

Բայց չես վրտակ իմ Հայրենեաց ,

Գնա , հոսէ՛ սրբոէս ի բաց :

Թէպէտ թըռչնիկ և հոյն Հայոց ,

Աւերակաց թըռչին վերայ ,

Թէպէտ պողտար վրտակն Հայոց

Նոճիներու մէջ կը սողայ .

Նոքա՛ հառաչք են Հայրենեաց ,

Նոքա չերթան սրբոէս ի բաց :

Մ. ՕԷՆԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՄԵԾ ՎԱՀԱՆԻ ՊԱՏԱՍԻԱՆԸ

Հիմի՞ էլ խօսենք , եղբարք . հիմի՞ էլ ,

Երբ ընտանեկան երկպառակութեամբ ,

Ուրիշ բան չունինք , բայց իբար դաւել ,

Ու սարսափելի աղգուրացութեամբ

Մեր նախնեաց ուխտը ոտքով կոխել ենք .

Հիմի՞ էլ խօսենք :

Հիմի՞ էլ խօսենք , երբ քաջն Վարդան ,

Վաթսուն հազարից , հազարով մնաց ,

Մինչ մնացել էր Պարսից լոկ մատնան

Գունդը , մեր վաթսուն հազարի դիմաց ,

Երբ մեր վատութեամբ՝ ո՛ղջ կորուսել ենք .

Հիմի՞ էլ խօսենք :

Հիմի՞ էլ խօսենք , երբ օտարից շատ ,

Մենք ենք մեր աղգի արիւնը խմում .

Մոխրատնով լցինք , Դուին , Արտաշատ .

Ծխի մէջ կորու ինչն եկեղեցուն .

Երբ այս ամէնը մննք կատարել ենք .

Հիմի՞ էլ խօսենք :

Հիմի՞ էլ խօսենք, երբ հրապարակում,
Պարսիկը առակ արել է Հային .
«Եթէ Ասորու նման աշխարհում
Զկայ մի վատ ազգ, բայց, քան Ասորին,
էլ վատ է Հայը», մենք այս տանողմենք,

Հիմի՞ էլ խօսենք:

Հիմի՞ էլ խօսենք, երբ իշխանութիւն
Ծախում է անարդ հացկատակներին,
Մինչ ատուկ մարդիկ նստան մեր գլխին
Եւ մեզ կարծում են հող իրենց ոտքի,
Ու մենք մեզ կոխող ստքը լիզումենք,
Հիմի՞ էլ խօսենք:

Հիմի՞ էլ խօսենք, երբ Լուսաւորչի,
Բնիկ ժառանգի թեւերը կտրած .
Անարդ Պարսիկը՝ այս ու այն թեմի՞
Կարգում է տեսուչ ըստ իւր չար մտաց,
Եւ մենք դեռ՝ «Կեցցէ՛ արին» գոռում ենք,
Հիմի՞ էլ խօսենք:

Հիմի՞ էլ խօսենք, երբ ձեռք ենք տալիս,
Երբ ողջունում ենք մենք այդ չքերին .
Որ դրան շուն են, և մեզ տեսնելիս՝
Շուտ դիմակները դնում երեսին,
Այդպիսիներին դարձեալ պատվում ենք .
Հիմի՞ էլ խօսենք:

Էլ մեր երեսին մնաց մի կաթիլ
Ամօթի սուրբ ջուր, որ բերան բանանք:

Ո՛չ, թէ չենք ուզում հողէց հող կորչիլ,
Թշնամու արիւնով մեր թրին ջուր տանք,
Ազգ, եկեղեցի փրկենք ազատենք,
Ապա թէ խօսենք:

Մ. ՆԱԼԲԱՆԵԱՆՅ

ԵՐԳ ՄԵՌԱՆՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ

Ազնիւ ընկեր, մեռանում եմ
Բայց հանդիստ եմ ես հողով .
Իմ թըշնամիքս ես օրհնում եմ,—
Օրհնում եմ քեզ Աստուծով:

Հեռանում եմ, անգին ընկեր,
Զըգնահատած ոչ ոքից .
Բայց հաւաստեալ անձնանուէր,
Ազգիս մըշակ կը հաշուիմ:

Ազնիւ ընկեր, չը մոռանաս .
Անդաւաճան, ջերմ սիրով
Ես սիրել եմ իմ Հայրենիք,—
Գընա՛ և դուն նոյն շաւղով:

Եկեղծութիւնը Հայոց ազգի՝
Կարեկցաբար մշտածի՛ր,
Ոսկէ գրքոյկն եղիշի
Բաջ առաջնորդ քեզ ընտրի՛ր:

Այնտեղ սուրբ կրօն, ազգ միաբան
Ազատ կամքով ու խիղճով:

Այնտեղ վարդան, անմահ վարդան,
Իւր խընկելի Բաշերով:

Հայրենիք, — սեղան սրբութեան —
Ես՝ Աստուծոյ առաջեւ

Շատ կ'աղաչեմ, շատ կ'արտասուեմ,
Որ ծագէ քեզ նոր արեւ:

Իմ մտերիմ, մահըս մօտ է,
Բայց հանգիստ եմ ես հողով:

Որովհետեւ խիզճա արդար է,
Ծըշմարտութեան ջատագով: —

Ս. ՇՆՀԱԶԻԶԵԱՆՅ

ԶԱՅԵՐՈՒՍ ԹՈՒԲԸ

Դուն խելօք, հաշուով վաճառական ես,
Միւլք, փող ու ապրանք. կ'ասեն, շատ ունես:
Բայց թէ փողէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, փողիդ ալ վըրան:

Քաջ ես, լըսել ենք, ինքըդ մեծաւոր,
Անուն յաղթողի ունիս փառաւոր:
Բայց թէ թըրէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, թրիդ ալ վըրան:

Ի վերուստ քանքար քեզի տուած է.
Հեղինակ անունդ աշխարհ փրուած է:
Բայց թէ գրչէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, գրչիդ ալ վըրան:

Հեռաւես մըտքով դուն զարդարեցար,
Հըզօր իշխանին սիրելին դարձար:
Բայց թէ մըտքէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, մըտքիդ ալ վըրան:

Բանուկ ու ճարտար դուն ունիս ձեռքեր,
Շատ կը յօրինես թանկագին բաներ:
Բայց թէ ձեռքէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, ձեռքիդ ալ վըրան:

Երկինք շնորհեցին քեզ լեզու ճարտար,
Քարոզչի ստացար հրուշակ ու հանճար:
Բայց թէ լեզուէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, լեզուիդ ալ վըրան:

Մեծ ուսում առիր, եղար գիտնական,
Գովքովըդ լցուած է մարդոց բերան:
Թէ ուսումէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, ուսմանդ ալ վըրան:

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՔԱՅԼԵՐԳ

Դաշնակցական խումբ գընանք մենք Ստան,
Մեր քաջ ընկերներ մեզի կը սպասեն:
Անգլանիկը քաջ իւր զինուորներով,
Կ'ապասէ գարնան, կ'ուզէ պատերազմ:

Մօտ է գարունը, չուտով կը բացուի,
Հացու խօսքը քաջ չուտով կը լսուի,

Հայերը անվախ հողում մրացած,
Հրացան ուսերնին սուքի են կանգնած:

Խմբապետները հողում են երգում,
Յէդայի ուժով զնում են առաջ.
Առաջ է կազնած Անդրանիկը քաջ,
Գոռում է գոչում, կ'ուզէ, պատերազմ:

Հերիք եղբայրներ մենք չառ քնեցինք,
Բաւական չէ՞ մեզ այսքան համբերենք.
Մայր Հայաստանը ձեռքից հանեցինք,
Հիմա ուժ ունինք դարձեալ ետ կ'առնենք:

Հայ եղբայրներ թէ՛ գունդ ի գունդ,
Արեան դաշտը մենք նետուինք,
Սուրը ձեռին հուրը կուրծքին,
Սառած սրտեր բորբոքենք:

Արեւելքից լոյս է ծագում,
Եւ Հայաստանը ուժգին ցնցում,
Օ՛հ, օն յառաջ օ՛ն մարտ,
Օ՛հ ի հրադայր մեր արիւնով մեր արիւնով,
Ճամբայ բանանք Հայ եղբարք, ճան եղբարք,
Թշնամու դէմ մենք սլանանք,
Հեղեղի պէս փոթորկի պէս
Նրանց արիւնով ներկեր ներկենք.
Պիղծ դիակով դաշտեր պատենք.
Թող զնդակի տարափ թափի,
Թող մեզ մահը անարգ լափի,
Թշնամուն դէմ մենք սլանանք

Հեղեղի պէս փոթորկի պէս,
Նրանց արիւնով ներկեր ներկենք.
Պիղծ դիակով դաշտեր պատենք:
Թող վերջապէս տեսնէ Վաթան
Պարզուած դրօշը ազատութեան.
Թող վերջապէս տեսնէ Վաթան
Պարզուած դրօշը ազատութեան:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Վարդեր ու վարդեր
Թերթ ի թերթ փըթթեր,
Ի կապոյտ եթեր
Զխնափայլ ամպեր՝
Քայլերուդ առջեւ
Սըփեղով թեթեւ,
Քեզ՝ ընտրեալն հետ՝
Յ'այս ժամ հեղաւէտ՝
Մընան մեծացոյս,
Ո՛վ քաղցր Արշալոյս:

Ահա շող ի շող
Շուշանաց ի քող,
Զիւր ոսկերչոյլ
Վարսեր հոյլ ի հոյլ
Ծուփ ի ծուփ ի փիլու՝
Թողլով ի գեփիւռ,
Եւ մարգրտացեռ
Պարզելով թեւեր՝
Նազի Արշալոյս,
Երկընթեք այն կոյս:

Ահա վառ ի վառ
Ճակատուն գոհար,
Եւ բրբերն անուշ,
Բերթեւով քրնքուշ,
Զերկին եւ զերկիր
Գրգէ սիրալիր.
Շրթներուն իւր վարդ
Ի ժամիտ զբարթ
Ծաղկանց թոյր ի թոյր
Հեշտից ցողէ բոյր:

Ահա սոյլ ի սոյլ
Թրռնեկացքն բոյլ,
Ճրռուողեն ընդ բոյս,
Ողջոյն Արշալոյս,
Ողջոյն ո զմբռայլ
Փոխարկես ի փայլ,
Ու զտըխուր երկիր
Գործես ցընծալիր.
Ո՛հ, յէից ողջոյն,
Արշալոյս, ողջոյն:

Բե՛զ ամէն ոք տայ
Զիւր ձօն նախընծայ.
Բե՛զ՝ ըզփափկազոյն,
Բե՛զ՝ ըզսրբազոյն.
Բե՛զ ամպ, սիւք, վրտակ,
Ծաղկունք և սոխակ,
Ամէնք տան քեզ գով՝
Հալին քո սիրով,
Ո՛վ երկնային կոյս
Սիրուն Արշալոյս:

Ո՛հ, դու որ անյապէս
Մեր սիրտն զմայլես,
Մեր բրբերն ազօտ
Մի՛ թողուր կարօտ.
Երբ գերեզմանին
Յաղճամուղջ փակվին...
Այլ զանո՛ւշ քո լոյս
Եւ աչաց ոգւոյս
Շողշողա՛ ի յոյս,
Կուսան Արշալոյս:

Խ. Ե. ՆԱՐԳԷՅ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՔԱՅԼԵՐԳ

Կռուեցէ՛ք, տղերք, կռուեցէ՛ք քաջ քաջ,
Անդենէր կանգնած թշնամւոյն առաջ.
Յանկալի է մեզ միշտ ագնիւ մանր,
Հեռո՛ւ մեղանից ոտխիւն աշր.

Յառաջ խիզախենք իբրեւ նահատակ,
Ի զուր թող չանցնին մեզնից մէկ գնդակ:

Սհա՛, քրդերը փախչին սարսափած,
Ահա՛, դիակներ արեամբ չաղախուած.
Կրակ տեղացէք անդադար կրակ,
Փառք դաշնակցութեան առատ է գնդակ:

Այս անգամին ալ ցոյց տանք թշնամւոյն.
Թէ ի՛նչ է Հայու ոյժն ու քաջութիւն:

Մեզ տօնախմբեն մեր նախնի քաջեր,
Մեզի կրօնական մեր հէգ եղբայրներ,
Ազատ չըծնանք, գէթ մեռնինք ազատ,
Մեր սիրտն ու հոգին պահենք անաքառ.
Դէհ կուրինք տըղերք մինչեւ շունչ վերջին,
Արժանի լինինք փառաց պսակին:

Մեռնինք յուսալով, մերն է ապագան,
Մեռնինք, բայց կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստան.
Այսպէս յորդորեց և ինկաւ արին,
Թողով մեզ անուն յիշատակ բարին.
Ահեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս,
Անմոռանալին կտրիճ Մարտիրոս:

ԿՌՈՒՆԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բարով եկար դու սիրուն կուռնկ,
Ի՞նչ լուր բերիր հայրենիքէս,
Խօսի՛ր ինձ հետ ազատօրէն,
Կեանքս կը նուիրեմ ես քեզ:

Տեսա՞ր իմ հայրեննաց տունը,
Գեղեցիկ դարդարուած գոյնը,
Նորա սիրուն տանջուած եմ:
Աչքերդցա կտրաւ քունը:

Ազատ տեսա՞ր մեր լեռները,
Հաղորդեցի՞ր դու իմ սէրը,
Մէն լեռներու պաշտարանողը,
Արծւի, կորիւնի նետերը:

Տեսա՞ր մեր փոքրիկ բուրաստան,
Վարդ, մելսակ, շուշաններ շատ կան.
Եղեմական դրախտաւայր,
Նա կոչոււմ է Հայաստան:

Այնտեղ ունիս եղբայր ու քոյր,
Միջազ ի՞նչ կը սպասես ի դուր.
Արի առնեմ իմ թեւերուն,
Գնամք այնտեղ ուրախացուր:

ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԸ

Նուիրուած Հ. Յ. Պաճակցականներուն

Ազատութիւն եկո՛ւր հոս.
—Մեր փրկութեան հրեշտակ.
Հին ուժիմէն բարբարոս
Ալ մի՛ թողուր յիշատակ:

Սփոխանքի շուքըդ բեր,
Քեզ կը սպասենք անհամբեր.

Բընակութեանդ ենք տեղեակ,
Հոգիներնիս քեզ դըղեակ:

Ազատութիւն, քեզ տեսանք.
Հայոց Ազգն ա՛լ ապահով
Քեզ կը կարդայ գովասանք
Հայրենաշունչ բառերով:
Կեանք, ինչք, պատիւ, արդար տուրք
Քեզ կը պարտին Հայ և Թուրք:

Բընակութեանդ ենք տեղեակ
Մեր Թուրքիան քեզ դըղեակ:

Ընդարձակ Հայկական երգարան, Ա. հասոբ Բ. թիպ

Աղատութիւն քեզմով մնաք
Պիտի ապրինք երջանիկ :
Ալ ուխտած ենք սէր մ'անենք
Բոլոր Հայ , Թուրք պատանիք :

Ատելութեան չունինք թոյն ,
Մեր դաշինքն է միութիւն :

Բնակութեանդ ենք տեղեակ
Խըղճմտանքնիս քեզ զըղեակ :
ԹԻՈՒԻՆ

Յ Ո Յ Ս

Ահա՛ կ'երթամ սիրելի մայր ,
Ազգիս համար մեռնելու
Քաջ ընկերօքս ես միասին ,
Անդուծ քուրթերն ջարդելու •
Մի լար , մայր իմ , մ'ողբար , մայր իմ ,
Վերադարձիս ըսպատէ ,
Ազգիս հայոց աղատութեան ,
Տիւ և գիշեր աղօթէ :

Ահա կ'երթամ , սիրելի քոյր ,
Նըպատակըս է բարի ,
Ձենք դիմանար , մենք գերի ենք ,
Իբր վեց հարիւր տարի •
Մի լար , քոյր իմ , մ'ողբար , քոյր իմ ,
Վերադարձիս ըսպատէ ,
Ազգիս հայոց աղատութեան ,
Տիւ և գիշեր աղօթէ :

Ահա կ'երթամ , սիրելի հայր ,
Մնաս բարեաւ դու հիմայ ,
Այսքան ճընշման տակ ինկած է
Հայը ինչպէ՞ս դիմանայ •
Մի լար , հայր իմ , մ'ողբար հայր
Վերադարձիս ըսպատէ , են :

Ահա կ'երթամ , սիրելի կին ,
Քու արտասուք չը հոսէ ,
Պատերազմի դաշտին վըրայ ,
Իմ ընկերը կը սպատէ •
Մի լար , կին դու , մ'ողբար , կին դու ,
Վերադարձիս ըսպատէ , են :

Ո՛վ բարեկամք և ազգականք
Թողէք մեզի որ երթանք ,
Պատերազմի դաշտին վըրայ ,
Վէրքեր տանք ու ստանանք •
Մի լար , եղբայր , մ'ողբար եղբայր , են :

Թէ յաջողիմ ողջ կը դառնամ ,
Այս ամէնը կը մոռնամ ,
Թէ պսակուիմ ես սուրբ մահով
Օր մը անշուշտ դու կուգաս •
Մի լար , մայր իմ , են :

Գերեզմանիս քարին վըրայ ,
Թափէ արցունք , ո՛վ մայրիկ ,
Թափէ արցունք , ցանէ ծաղիկ ,
Երիտասարդ եմ , մայրիկ ,
Մի լար , մայր իմ , են :

Սեբաստիա երբ կ'երթայի
Երկու օրէն դառնայի,
Երկու օրս ալ կ'ըլլար տարի,
Ես քեզ շատ կարօտնայի:

Մի լար, մայր իմ, եւս:

Կ'եղէի լեռանը վերայ,
Քար մը զարնէի գըլխուս,
Իմ գըլխուս եկած ձիւները,
Մասեաց գագաթն ալ չըկայ:

Մի լար, մայր իմ, եւս:

Պարտէզիս մէջ երկու ծառ կայ
Տեանողին զարմանք կուտայ
Հայ քաջերու արիւնովը
Կարծես ներկած ձիւղեր կայ:

Արդեօք այս մեր քաջածները
Պիտ' վերջացնես, ո՞վ Աստուած,
Գուցէ ողջ ողջ պիտի տեսնենք
Հայ դրօշակը պարզուած:

Ե Ր Գ Օ Ր Օ Ր Ո Ց Ի

Մայրն

Անուշ քնակն աչերն առեր,
Անուշ հովերն ալ տարուբեր,
Իմ տատրակիս քունն է եկեր,
Անուշ երգով ըսեմ օր օր:

Որդին

Ես քուն չունիմ անգութ մայրիկ,
Հերի՛ք աչքս կապես, հերի՛ք:

Մէկ պահիկէն կ'ընեմ պաճիկ,
Իս արձըկէ, մըսեր օր օր:

Մայրն

Մինչեւ չի լան մատաղ մանկիկ,
Ծիծ չեն իտար անոր գա՛ռնիկ.
Դուն չի լացած իմ մէկ հատիկ,
Ես ծիծ կուտամ, կ'ըսեմ օր օր:

Որդին

Խըղճուկ սրտով ձայն եմ ձըգեր,
Կը ճըվճըվամ, դուն չես լըսեր,
Անուշ ձայնիդ ես ըզմայլեր,
Ես կուլամ, դուն կ'ըսես օր օր:

Մայրն

Արցունքներդ մարդարտի պէս,
Երեսդ ի վար ի՞նչ կը թափես.
Մի՛ լար, ձագուկ, մի՛ լար, մեղք ես,
Ո՞վ կ'ուզես, ան ըսէ օր օր:

Որդին

Գիրկըդ խնծի հանգստարան,
Ծիծերդ բերնիս անուշ ծորան.
Իրիկուան դէմ պառկիմ օրբան,
Սչըքս կապէ, ըսէ օր օր:

Մայրն

Քընացընեմ իմ աղաւնիս,
Մեծացընեմ սիրով սրբախ:

Կարմիր վարդի նրման բացուիս,
Շուքըդ նըստիմ, ըսեմ օր օր:

Որդին

Քիչ մը թո՛ւլցուր թեւերս ոտքերս,
Ալ թըմրեցաւ փափուկ մըսերս,
Անուշ մըրափն առնէ աչքերս,
Հապա սըխմէ՛, կարդա՛ օր օր:

Մայրն

Այդ սուտերովդ չեմ խաբուիր ես,
Կ'ուզես որ նըստեցնես,
Ձի քընանաս, ծիծըս ուտես,
Դատա՛րկ տեղը ըսեմ օր օր:

Որդին

Քիչ մը ճոր ճոր, քիչ մը ճար ճար,
Քիչ մը տան տան, քիչ մը պար պար,
Քիչ մ'ալ պապան առ հօպպա տա՛ր,
Քիչ մ'ալ մէն մէն, ետքը օր օր:

Մայրն

Ատ քու լեզուդ կուտեմ հիմայ,
Քու կանգունովդ կըտաւ չիկայ,
Տան տան մէն մէն, ա՛լ հաբաբայ,
Աչուկ պահ պահ, ըսեմ օր օր:

Որդին

Սիրտըդ քար է, ա՛լ հասկըցայ,
Լացի լացի, շահ չի դտայ,
Ալ քնանամ, ճարը չիկայ,
Երկան երկան ըսէ օր օր:

1852

Բուրասեմ Ա. Սահակեան

Ի Ղ Զ Պ Ա Ն Դ Խ Տ Ի Ն

Թէ թեւ ունէի

Ո՛հ, կը թռչէի,

զատ Մասեաց սարերն ի վեր ես ուժգին

Անկէ ձեզ, Հայեր,

Կարդայի հրաւեր,

'եկէք, Հայեր, ըլլանք մէկ սիրտ մէկ մարմին,
Իրեմք ընկեր զընկեր՝ սիրեմք կաթողին:

Թէ դեռ յիմ արիւն

Ձի խառնուէր թոյն,

եռ երակացըս մէջ աշխոյժ խաղային

Ո՛հ, քանի՛ հրպարա

Կանչէի ազատ.

'եկէք, Հայեր, ըլլանք մէկ սիրտ եւայլն:

Թէ կեանք ունէի

Ո՛հ, կը լարէի

եւ քընարի բաղդին Հայոց անկենդան

Որ նա ձեզ խօսէր,

Ձե՛զ, պանդուխտ Հայեր.

'եկէք, Հայեր, ըլլանք մէկ սիրտ, եայլն:

Թէ սէր ըլլայի

Կամ անմաշ հոգի,

կապէի Հայոց սրբոտերն անմեկին,

Յայնժամ և նոքա

Մի որդիք Հայկայ

ըլլան ի մի անշուշտ մէկ սիրտ մէկ մարմին,
Իրեմք ընկեր զընկեր, սիրեմք կաթողին:

Ս. Հ. ՖԷԼԵՆՍԱՆ

ԽԱՆԻ ԵՐԳԸ

Լուսին չըկար, մութ գիշեր էր,
Մի խումբ կ'երթար արագ արագ,
Տեսնեք որ քաջ Խանի խումբն էր,
Զինուած էին բոլոր նրանք:

Կեանքերը ազգին նուիրած,
Կըտրիճ Խանն առաջ ընկած .
Գնում էին Տաճկաց սահման,
Թըռչում էին ինչպէս կրակ:

Հըրացանները ուսերին,
Դրօշակը պարզել էին .
Գնում էին ուրախ գուարթ,
Ազատութիւն երգում էին:

Մութ անտառից անցնում էին .
Ամէն մէկը առիւծ էին .
Նժոյգ ձիանց վրայ նստած,
Մերկ սըրերը քաշել էին:

Երբ քաջ Խանը ելաւ Բասեն,
Թնդանօթներ արձակեցին .
Հայ քաջերի մօտիններից
Գնդակները գողգողացին:

Երբ քաջ Խանը հրահանգ կուտար,
— Արի՛ք առիւծներս իմ քաջ .
Մտան թշնամու խիտ շարքեր,
Կոտորեցին ձախըն ու աջ:

Երբ քաջ Խանը «ուռայ» գողաց,
Թշնամիքը մոլորուեցան,
Հազարաւոր տաճիկների
Գլուխները ջախջախուեցան:

Ջերմ եռանդով կռւում էին,
Սրտերումը կար շատ պահանջ,
Փախչում էին տաճկաց զօրքեր,
Զէին կարող կանգնել առաջ:

Կեցցէ՛ Խանը իւր խմբովը,
Սարսափ թողեց Բասենումը .
Երեք օր ու գիշեր կռուեց,
Աչքերիցը կորեց քունը:

Հայաստանի հողի վրայ,
Քաջը թափեց իւր արիւնը,
Միճաղ, յիշէ չը մոռնաս,
Կտրիճ Խանի քաջ անունը:

ՊԱՆԴՈՒԽ Տ ԱՌ ԿՈՌԻՆԿ

Կըռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունիս .
Մի վաղեր երամիդ՝ շուտով կու համնիս,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունիս:

Թողեր եմ ու եկեր եմ մլրքերս ու այգիս,
Քանի որ ան կ'անեմ կու քաղուի հողիս,
Կըռունկ, պահ մի կացիր, ձայնիկդ ի հողիս
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունիս:

Քեզ խապար հարցնողին չես տանիր տալապ,
Զայնիկդ անուշ կուգայ քան ըզջրի տօլապ:
Կըռունկ, Պաղտատ իջնուս՝ կամ թէ՛ ՚ի Հալապ,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Սըրտերնիս կամեցաւ, ելանք գընացանք,
Այս սուտ աս տընւորիս տէրտէրն իմացանք:
Ազու հացկե՛ր մարդկանց կարօտ մընացանք:
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Աս տընւորիս բաներն կամաց կամաց է,
Միթէ Աստուած լըսէ գըռնակըն բացցէ:
Ղարիպին սիրտն է սուգ, աչերն ՚ի լաց է:
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Աստուած, քեզնէ խնդրեմ մուրվէթ ու քէրէմ,
Ղարիպին սիրտն է խոց, ճիկերն է վէրէմ:
Կերած հացն է լեզի՝ ու ջուրն հարամ:
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Ոչ ըզլուր օրըն գիտեմ ո՛չ ըզկիրակին,
Զարկած է գիս շամիուրըն բըռնած կըրակին:
Այրիլըս չեմ հողար, ձեզնէ կարօտ եմ:
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Հաւատով պառկե՛ր եմ, ներքեւ է Փիշխի,
Հոտոյն այլ չեմ գարշիր կը թըվի մուշկի:
Շատ հասրէթ մընացանք անկողնու տօշկի,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Պաղտատու կուգաս՝ կ'երթաս ՚ի Սէհրատ,
Թըզթիկ մի գըրեր եմ, տամ քեզ ամանաթ:

Աստուած թող վըկայ լինի քո վըրադ,
Տարեալ հասուցես զայդ իմ սիրելեաց,

Դըրեր եմ մէջ թըզթիս՝ թէ հոս մընացի,
Օրիկ մի օրերը զաչերս չի բացի,
Սիրելիք ձեզանէ կարօտ մընացի,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Աշունն է մօտեցեր գնալու ես թէպտիր,
Երամ ես ժողվեր հաղարներ ու բիւր,
Ինձ պատախան չի տուիր ելար գնացիլ,
Կըռունկ, մեր աշխարհէն գընա՛ հեռացիր:

Այսօր զարիպութիւնն միակ միաւոր,
Հոգևով և մարմնով ես եմ մեղաւոր,
Սուրբ Սարգիս օգնական ճերմակ ձիաւոր,
Կըռունկ մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

ԲԱՆՏԻ ՏՂԱՆ

(Վէրտիի «Նապոքթ» ին եղանակով)

Երազներուս ջինջ ոլորան տամազուն՝
Տենդոտ յուզմունքներ պատեցին համակ,
Սիրտիս ալքերուն պայծառութեան տակ,
Տակաւ մարեցան ցոլքերն երազուն:

Ձերմին փափաքներ հողիէս թըռան,
Հոն ձգելով լոկ ցուրտը մահերու:
Ու սեւ անուրջներ կցուած իրարու՝
Պատրանք մը դըրին հողիս վըրան:

Ալ սիրտիս խորքերն համակ մեղմուր
Մթին յոյսեր, սեւ բաղձանքներ ունին .
Ցուրտ սարսուռին տակ վճիտ մարմարին՝
Պիտի դադրին լոկ ցաւերնս բոլոր :

Ալ թող թափթփին յոյսերնս վերջին ,
Ալ հողիս մահուան ցաւը պարուրէ ,
Էութիւնս արդէն հեշտին պահերէ ,
Աւելի կ'ուզէ ցուրտը մարմարին :

Ալ զովանալու պէտք ունի համակ ,
Աւելի կ'ուզէ ցուրտը մարմարին ,
Այդ ցուրտը մարմարին . . . :

1907

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՉԱՅՆ ՏՈՒՐ

Ձայն տուր , ո՛վ ծովակ , ինչո՞ւ լռում ես .
Ողբակից լինել չկամի՞ս դժբաղդիս :
Շարժեցէ՛ք զեփիւռք , ալիքը վէտ վէտ .
Խառնէք արտասուքս , այս ջրերիս հետ :

Հայաստանի մէջ անցքերին վրէպ ,
Սկզբից մինչ այժմ , խնդրեմ , ինձ առա՛ ,
Միթէ միշտ այդպէս կը մնա՞յ Հայաստան ,
Փռչալից անպատ երբեմն բուրաստան :

Միթէ միշտ այդպէս ազգը խղճալի ,
Կը լինի ծառայ օտար իշխանի :
Միթէ Աստուծոյ աթոռին մօտին ,
Անարժան է Հայն և Հայի որդին :

Արդեօք գալու է մի օր , ժամանակ ,
Տեսնել Մասիսի գլխին մի դրօշակ ,
Եւ ամեն կողմից պանդուխտ հայազգիք ,
Դիմել դէպ իւրեանց սիրուն Հայրենիք :

1860

ՌԱՅՅԻ

ԱՌ ԱՍՏՂՆ ՇԱՅՐԵՆԵԱՑ

Մեր սիրուն հայրենեաց
Բեւեռը շողշողող ,
Մեր սիրուն քաջազանց
Աճիւններն ցարդ հոկող ,
Պայծա՛ռ սատղ , որ այժմիկ
Լոյս կ'ընես թափանցիկ .
Մինչեւ Հայ պանդխտոց
Սրտերուն կուտաս բոց .
Ո՛վ քաղցր Յոյս , դու մխիթար
Տարագիր Հայոցս թշուառ .
Ի՛նչ աշխոյժ նոր 'ի նոր ,
Ի՛նչ աշխոյժ ոգեւոր
Կարծարձես սրտերնուս ,
Ո՛վ Հայոցս միակ Յոյս :

Չէ՛ , ալ չվհատինք բնաւ ո՛վ Հայեր ,
Մեզ քաջալեր են Յոյս և ժամանակ .
Չէ՛ , ալ չվհատինք բնաւ , ո՛վ Հայեր ,
Ժամանակին հետ յառա՛ջ ընթանանք .
Յառա՛ջ ընթանանք հոն ուր հրաւէր ,
Հրաւէր կարդան մեզ նախահարց ատուեր :

Թէ Հայկայ որդիք եմք,
Թէ Հայկայ արիւն կրեմք,
Ամենքս ալ 'ի սուրբ սէր
Հայրենեայ 'ի նուէր,
Քաջ որդիք պանծալի
Ըլլամք միշտ արժանի:

Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԱՐՇ

Մնացես բարեալ, սէր իմ, սէր,
Հրաւէր մարտին որոտաց,
Թէ չեմ քաջաց ես ընկեր,
Չըկայ բաժին ինձ փառաց:

Մի', լար հողւոյս իմ հատոր,
Գուցէ դառնամ, ո՛հ, մի' լար.
Թ' անկայց մարտին ես 'ի գոռ,
Տեսցուք յերկինս մեք զիրար:

Եղբայրադաւ չէ նախանձ.
Որ բորբոքեալ յիս վառի.
Ի սուրբ հողոյ Հայկազանց
Բառնամ ըզլուծ օտարի:

Թարգմ. Մ. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏՐԴԱՏԱՅ

Յաղաան ի վեր ի Մասիս,
Արեք, որդիք Հայկեան,
Ցրուեալք ի մի խումբ պարու,
Բառից հողմոց փող աղդու.
Յաստուածախրախոյս ձայն:

Նախնի կամար բազմերիեան
Ահա պատի զնովաւ.
Յամպրոպայոյ մըրըրկաց,
Հաշտարան պատերազմաց
Տարիային ցոլացաւ:

Ձայն որոտաց, ձայն անեղ,
Խորանաձեւ յարկէն.
Արիագունդ տուն Հայկայ
Չտապալեալ գահիդ արքայ
Վերականգնեմ անդրէն:

Երդուեալ յաղեղն երկնածիր,
Բարձի զբաղդ ձեր ի միտս.
Թաթ ձեր յեթեր սրլացաւ.
Հակառակորդըն սուզաւ
Վայր սանդարամետոս:

Դիւցադանց պար Թորգոմեան,
Տըխրազդեաց յեղիսեանս,
Ըզլըթագոյն դիմաց մէզ
Յաստեղաց բոց վառեն չէկ,
Յաւետեաց հրաւիրանս:

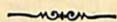
Արդ, իմ արի սպառազէնք,
Տուք կայթս հսկայաքայլ,
Դաշտք ի պըղինձ բոցասցին,
Լերինք ի նշոյլ շլասցին,
Զոկատիցդ ի զեռալ:

Ահա ձեզ Հայկ երկնաձեւ,
Հայր ձերում բանակի,

Ասպարփակ հովանեաւ
Զձեօք ի բարձանց փարեցաւ,
Անթափանց նիղակի:

Շուրջ պար առեալ զարքայիւ,
Զօրավարք Արամայ,
Բոլորեցէք համերամ
Պսակ փառաց անթառամ:
Կեցցէ՛ Տրդատ մեր Արքայ:

Հ. Ա. Վ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

ՀԱՌԱԶԱՆՔ

Նպատակիս հասնիմ միայն,
Թո՛ղ զիս հանեն կախաղան,
Կախաղանէն խեղդուի ձայնով,
Պիտի գոչեմ, ա՛խ, Հայաստան:

Ախ, Հայաստա՛ն, սիրտս ու հոգիս
Քեզ նուիրեմ, ընդունէ՛,
Թէ կարելի, թո՛ղ ես մեռնիմ,
Վերականգնի, ա՛խ, Հայաստան:

Անոր սիրոյն բանտն ալ դրուիմ,
Պաշտօն է այն ինձ համար,
Ոտքերս, ձեռքերս չըղթաց զարնեն,
Երջանկութիւն է ինձ ան ալ:

Թէ մինչեւ իսկ աքսորուիմ ալ,
Թափառական կընէ զիս բախտ,

Հայաստանիս սիրոյն համար,
Փըչոտ վայրեր կ'ըլլան դրրախո:

Ախ, Հայաստա՛ն, դու սիրուն մայր,
Մինչ երբ այսպէս քու որդիք,
Քեզնէ հեռո՛ւ, պիտ' հառաչեն
Իսկ դո՛ւք, մինչեւ երբ թափառիք:

Երբ պիտի գայ իմ թաղաւոր,
Որ ես հասնիմ իմ ուխտին.
Դրրօշակներ ծածան ծածան,
Ականակուռ թաղի գըլխին:

Ախ Հայաստա՛ն, աչքըդ դարձուր,
Քեզ փընտրող որբերուն.
Պէս պէս ցաւօք կը տանջուին,
Դարման եղի՛ր հայ քաջերուն:

Վախնամ մեռնիմ ես այս ցաւով
Ու իջնեմ սեւ գերեզման,
Գերեզմանէն մեռած ձայնով:
Պիտի գոռամ, վա՛խ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

ԱՌ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

Ով մեծաաքանչ դու լեզու,
Ով հեշտ բարբառ մայրական,
Փափկահընչիւն բառերուդ,
Նըման արդեօք այլ տեղ կա՞ն:

Ընդարձակ Հայկական երգարան, Ա. հասոր Բ. օրպ

Դուն որ նախ ինձ հընչեցիր,
Նախ սիրոյ, ո՛հ, հեշտ խօսքեր.
Այլ նախ ըզքեզ թոթովելս,
Դեռ իմ մըտքէն չէ ելեր:

Իմ մայրենի քաղցր լեզու,
Կեա՛ց անասան, կեա՛ց յաւէտ,
Կեա՛ց միշտ լեզուդ Հայկարժան,
Կեա՛ց ծաղկալից ծաղկաւէտ:

Ի՛նչ դառն վիշտ է սըրտիս
Երբ օտար տեղ ու լեզու,
Բըռնի իրեն զիս քաշէ,
Սըրտէս արիւն կը հեղու:
Ո՛հ, զայն, օտարն ես սիրել,
Բնաւ չեմ կարող ի սըրտէ.
Չէ՛ այն, չէ քաղցր իմ լեզու,
Որ սիրով զիս կ'ողջունէ:

Իմ մայրենի քաղցր լեզու, Լայլն:

Լեզու համակ սիրաշարժ,
Քանի ճոխ, պերճ ու պայծառ,
Մինչ կը հընչես դուն քեզի,
Սըրտերն ամէն գողացար.
Հընչէ՛ հընչէ՛ յաւիտեան:
Վեհ զիւցաղանց պերճ երգ դու.

Իմ մայրենի քաղցր լեզու, Լայլն:

Յաւերժական Սուրբ Գրոց մէջ,
Կեա՛ց միշտ նորէն ու նորէն,

Կըշտեալ անուշ քու տողերդ,
Թող ամէն սիրտ արծարծեն.
Շընորհ ունել Արարչէն,
Կամ պէտք ըլլայ աղօթել.
Շըրթունքս սրբէ բորբոքած,
Կ'աղաղակէ անարգել:

Իմ մայրենի քաղցր լեզու, Լայլն:

Վ Ա Ն Ե Յ Ի Մ Օ Ր Ե Ր Գ Ը

Ըզտի՛ տղայ, չեմ օրօրիւր օրօրանքդ, որ քուն լաս,
այ աղբարքդ ոտքի ելան, մենակ դժու ետ պիտ' մընաս.

Կարթէ՛, հոգիս, անուշ քունդդ, թող աչքերդ լուս տեսնին,

բեւմուտքէն արեւ ծագեց, բաղդը բանեց Հայ ազգին:
ար բըռնութեան ոսկի թախտը ջարդեցաւ, վար ինկաւ,
ախտի տակէն հաղար ազգաց աղատութիւն ծագեցաւ:

Վ որ շուտով ոտքի ելլէ, աղատութիւն կը գտնէ,
իրուն որդի՛ս միթէ մինակ չար լուծի տակ պիտ' մըտնէ:
ենք Սուրբանին շատ խնդրեցինք կողկողազին ու,
լացինք,

դի աղի արտասուքով ձեռք ու ոտը լուացինք,
այց նա Հանապ պաղատանքին ողորմելի հայերուն,
թմ, նայինք, նա կը լսէ՞ շառաչիւնը սուրբերուն:
ո՛ւր, սիրական, քակեմ ձեռքիդ պալուխերը, արձակեմ,
այդ թուլիկ աջիդ մէջը մի պողպատէ սուր դնեմ.

ստորուկ գընա՛ արեան դաշտը, վերադարձի՛ր ազատուած,
րդեօք մի օր պիտի լսես մեր խնդիրքը, ո՛վ Աստուած:
ԳԱՄԱՌ-ԳԱԹԻՊԱ

Յ Ո Ր Պ Ո Ր

Ռուսական պետութիւն, հայեր, ըստ աշխարհի,
Բաւ է քրիստոնեայք, ո՛հ հայե՛ր, ըլլան խեղճ գերի,
Բացեց խիստ պատերազմ, հայե՛ր, ընդդէմ թուրք
ազգին,

Ափսո՛ս, այն ազգակիցք, հայե՛ր ի զուր զո՛հ գացին:

Ռուսական բռնակը, հայե՛ր, մըտաւ Հայաստան,
Յամանեան դօրքերն, վա՛խ հայե՛ր, դէմ դէմի ելան,
Հըրացան, թնթանօթ, հայե՛ր, գողալ ըսկըսան,
Ափսո՛ս, այն ազգակիցք, վա՛խ հայե՛ր, ի զուր զո՛հ գացին

Հայկազըն Մէլիքօֆ, հայե՛ր, ժեներալ Ռուսաց,
Կարող չըրջապատեց, վա՛խ հայե՛ր, վըրան ուսմը տեղաց
Ռուսներն այրեցին, հայե՛ր մըզկիթներ թըրքաց,
Ափսո՛ս, այն ազգակիցք, վա՛խ հայե՛ր, ի զուր զո՛հ գացին

Տաճկաց լուր զըրկեց, հայե՛ր, Լորիս ծերունին,
Հայոց մայրաքաղաք, հայե՛ր, պիտ' լինի Կարին,
Եթէ չուտ չի համարք, հայե՛ր, ժամեր կորնչին,
Ափսո՛ս, այն ազգակիցք, հայե՛ր ի զուր զո՛հ գացին:

Ե Ր Պ Օ Ր Օ Ր Ո Յ Ի

Դուն եղիր պալատ, աչքըդ խուփ արա՛,
Նայխուն աչքերուդ քուն թող գայ վըրայ,
Օր օր օր, պալատ, օր օր նանի,
Իմ անուշիկիս քունը կը տանի:

Ոսկի խաչ վիզիդ՝ քեզի պահապան.
Նարօտ կապել է ծարէն տէր պապան.

Օր օր օր, պալատ, օր օր ու նանի, ևն:

Մովի հիւուններ կապել եմ ես ալ,
Նազար չես առնուլ, քուն եղիր՝ մի՛ լալ:
Օր օր օր, պալատ, օր օր ու նանի, ևն:

Աս քանի՛ մօրըդ անքուն աչքովը,
Անցել է օրեր օրոցքիդ քովը.
Օր օր օր, պալատ, օր օր ու նանի, ևն:

Օրոցքըդ օրեմ, օրով բոյ քաշիս,
Մըղկըտան ձայնով սիրտըս չի մաշիս.
Օր օր օր, պալատ, օր օր ու նանի, ևն:

Դուն ալ քուն եղիր, ինծի ալ քուն տո՛ւր,
Սուրբ Աստուծամայր, իմ զաւակիս քուն տո՛ւր:
Օր օր օր, Պալատ, ևն:

Ռ. Պ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ՄԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(ԹԻՐՈՒՈՒՄՆԵՐ)

(Չուհանեանի մէկ անխիպ եղանակով)

Բոյր մը ցնցող կը ծաւալի՝
Ծաղիկներու կուրծքին վըրայ.
Հմայք մը լուռ կը թրթըռայ,
Թերթիկներուն մէջ հեշտալի:

Կը հալանցեն մեղմիկ հովեր ,
Այդ դիւթանքէ ծաղիկներուն .
Վէտկէտումներ թրթուուն՝
Կը տատանին հոն տարուբեր :

Հովերն անուշ մեղմատատան ,
Կը տարտղնեն բոյրերն հեռուն՝
Գինովցընող շափրակներուն ,
Որոնք սիրտին հուրքեր կուտան :

Երանդներ նուրբ շինուած հուրէ ,
Ակնարկներուն ցոլք մը կ'առթեն .
Ծաղիկներու թովանքն արդէն՝
Հոգին անգամ կը պարուրէ :

Մինչ հմայքներ դեռ կը տեւեն՝
Տերեւներու թոյլ խաբշափին .
Թերթիկ թերթիկ կը թափթփին՝
Իրենց լանջքը սարսող հովէն :

1905

Ե. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Հ Ն Զ Ա Կ Ե Ա Ն Մ Ա Ռ Շ

Հայոց աշխարհում ծագեց նոր հրդեհ ,
Օգնութեան հասէք Հայկայ զաւակներ ,
Վըտանգը մեծ է չըկայ մի օգնող
Այրող տանգւողին մի ձեռք կարկառող :

Նա դաւաճան է իր հայրենիքին՝
Որ օգնել չ'ուզեր ճիշդ ժամանակին .

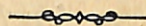
Հարաւ և հիւսիս շատ թափառեցինք ,
Պապական տանն էլ հետքը կորուցինք :

Չար թշնամիքը միշտ ահաբեկիչ՝
Թոյն են սերմանել մեր մէջ վարակիչ
Բաւ է բաւ Հայեր օտարք մեղ խաբեն ,
Եւ մեր արիւնով իրանք աշխատեն :

Ասպարեզը բաց է մեզ ահա ,
Ջարդում փչրում են մեզի անխնայ ,
Բաւ է մեղ ընկերք լաց ու կոծ անել
Անարատ հային երբէք չի վայելք :

Կտրիճ հնչակեան դուրս ե'կ համարձակ
Պարզեր քո մաքուր անբիծ դրօշակ ,
Վստահ քայլերով պացիր յառաջ
Եղիր քաջ զինուոր և պարտաճանչ :

Ի յիշատակ Հօգի. Կոստից. Բաճամեակի
Վառնայի Մասնահիւղի «ԳԻՏԱԿԻՑ» խումբէն :

Ս Ա Ս Ո Ւ Ն

Սասուն դաւառ , հին Հայաստան ,
Համբաւդ լսեց աշխարհ համայն ,
Երիտասարդք են քաջազուն ,
Հայոց պարծանք միայն Սասուն :

Սասուն պարարտ հովիտներով ,
Պարծի ընդ միշտ իւր քաջերով ,
Որք թ'և ուտեն կըկըլ , կորեկ ,
Ուղան ընդ սուր գիշեր ցորեկ :

Սասուն դաւառ, անտառներով,
Գարսպապատ բարձր լեռներով,
Դիմադրեց միշտ վատ զօրքերուն,
Հայոց մատաղ եղաւ Սասուն:

Սասուն երկիր լեռներու մէջ,
Ալ սրբացաւ իւր ելեւէջ,
Քարոտ, լեռնոտ ու խորտուրտ,
Սասուն բուրէ այժմ արեան հոտ:

Սասուն երկիր յոյժ բարելի,
Լեռներ, դաշտեր ծաղիօք են լի,
Թէեւ Թահսին քանդեց Սասուն,
Բիւր Հայք բաղձան սեւ հողերուն:

Ցուրտ դիակաց բարդեալ դէզ դէզ,
Եւրոպացիք եկան ի տես,
Մարտիրոսաց կարգն է Սասուն,
Արժանացաւ սրբբոց դասուն:

Արի Գրրգօն, սուրբ մարտիրոս,
Ի ձեռն Քրդաց ինկաւ իբր որս,
Գերի եղաւ անդուծ տաճկին,
Քաջ նահատակն հայոց աղգին:

Քաջ Գրրգօն հարսն էր Շաքէն,
Որ ձեռք քաշած իւրեան կեանքէն,
Կամաւ ձգեց զինք լեռնէն վար,
Նահատակուիլ աղգին համար:

Սասնոյ բնիկք բոլոր հայ են,
Ֆէրիզն եղաւ նոցա Կայէն,
Սասնոյ մէկ մաս կ'ըսուի Կէլի,
Արիւն թափեց զերդ Աբէլի:

Սասնոյ հարսեր գերի գացին,
Մանկունք Քրդաց ձեռք մնացին,
Սըրոյ ճարակ եղաւ Սասուն,
Գիւղեր արտեր, այգիք հասուն:

Թէեւ ինկաւ անդէն, անոք,
Առ Սուլթան չեա բնաւ բողոք,
Գեաթի նման հոսող արիւն,
Գեանէն բողոք ետ Աստուծոյն:

Թէեւ ինկար, ո՛վ վեհ Սասուն,
Բայց դաս տուիր գերեալ Հայուն,
Թէ սուր ընդ սուր, բուռն ընդ բռն,
Բախմամբ ծագի արեւ մեր տան:

ՕՐՀՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Տէր՝ կեցո՛ դու զՀայս
Եւ արա՛ զնոսա պայծառս .
Կեցո՛ զՀայս .

Ձողորմութիւնդ վերին՝
Հաճեաց ձօնել նոցին ,
Ձի նովիմբ մարթապին

Ապրիլ յաստիս :
Ո՛վ Տէր մեր , Տէր փութա՛ ,
Ձաղգ մեր համայն փրկեա՛ ,
Ի թշնամեաց .

Կափո՛ղ զաչս նոցուն,
Հատ զարմատոյն ըզբուն,
Եւ զազդ մեր պարտասուն՝

Արա՛ հրզօր :

Ի քո իջեալ տեղի

Զաթոռ Հայրապետի

Մեր հաստատեա՛ :

Զերկարութիւն կենաց՝

Հօր մեր աստուածազգեաց ,

Շնորհեա՛ պետին մեր հարց ,

Որ զմեզ հովուէ :

Աջովդ համատարած ,

Զազդ մեր արտահալած ,

Փոյթ գումարեա՛ ,

յԱշխարհ Արարատեան ,

Ի վայր մեր ծննդեան ,

Որ այժմ է սեփական ,

Օտար Ազգաց :

Առաքեա՛ ի բարձանց

Զհամակցութիւն կամաց ,

Ի մերազնեայս :

Զոմն ի մէջ յարո՛ ,

Հովիւ ազգի մերոյ ,

Տուր նմա ցուպ հուժկու

Հովուել զմեզ :

Մ. Դ. ԹԱՂԻԱԹԵԱՆՑ

Զ Օ Ն Ե Ր Գ

Ի Զ Մ Ի Ր Լ Ե Ա Ն Շ Ա Յ Ր Ի Կ Ի

Բարեաւ եկիր Հայր պատուական ,

Մեր ամենուս Դու սիրական .

Ազգն անձկանօք Զեզ կըսպասէր ,

Հովիւըդ քաջ և Ազգասէր .

Կեա՛ց Դու յաւէտ , կեա՛ց անսասան

Հայրենեաց զո՛ր Հայր Սրբազան :

Ազգը համայն ուրախ զուարթ ,

Փա՛ռք Բարձրելոյն գոչէ և արդ ,

Որ պարգեւեց հէզ Հայ Ազգին ,

Ազատութիւն չնորհ անգին .

Կեա՛ց Դու յաւէտ Հայր Իզմիրլեան

Ազատութեան վեհ ախոյեան :

Հայ եղբայրներ գիտնանք յարգել ,

Ազատութեան լոյսն անարգել ,

Որ մեզ տուաւ նոր կեանք , նոր յոյս ,

Յառաջնորդել դէպ յանչէջ լոյս .

Կեաց դու յաւէտ Հայր Իզմիրլեան

Ազատութեան քաջ ախոյեան :

Գորովագութ Սրբազան Տէր ,

Կարօտըդ մեզ կը տոջորէր ,

Այլ արդ հրճութիւն մեք հոգեպէս ,

Անձնանուէր հովուիդ ի տես .

Մատչիմք առ Բեզ Հայր սիրալիր :

Համբուրելով զԱջդ օրհնածիր :

Ա. ԳԵ. ԷՊԷԵԱՆ

Ս Ի Ր Ե Ր Գ

Ահա ելաւ լուսին արծաթ
Մութ ամպերու ստուերէն,
Ահա նաւակն ալ գերազարդ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն .

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ
Ու դէպ ինձ բեր բիւր ծիր ալիք :

Նաւակին մէջ իմ գեղունին
Փռուած անփոյթ լուսնի տակ,
Կը ձայնակցի իր կիթառին
Հնչուն ձայնով մը յստակ .

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր երգն անուշիկ :

Ձայնով կ'երգէ սէր ու դգուանք,
Համակ յուզում ու սարսուռ,
Ա'լ թո'ղ աղջիկ երգն ու նուադ,
Բոց աչքերըդ ինձ դարձուր .

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր սէրն անուշիկ :

Հ Ո Վ Ի Ի Ե Ի Հ Ո Վ Ո Ի Հ Ի

Երբ օդը անձրեւի է,
Քու բարի մայրիկըդ,
Պէտք է խորճիթը պահէ
Այդ քու փափուկ անձըդ :

—Մօրքս խոզը չէ թէ թըրչիմ,
Կ'ասէ շուտով 'տի երթաս,
Չէ նէ կ'ելլեմ փետով մը
Քեզ տըռօղմեմ ուռնաս .

Շատ կը ցաւիմ որ ձեզ հետ
Այսպէս խըստիւ կը վարուին .
Եթէ կ'ուզէք ինձի հետ
Փախչինք ի միասին :

—Ախրեր ինչո՞ւ 'տի փախչիմ,
Ետեւէս մարդ չի վազեր .
Կովերըս որո՞ւ 'տի ձըգեմ,
Որ ուրիշ մարդ չեմ սիրեր :

Ո՛վ դու աղնիւ հովուների,
Ընդէ՞ր մերժես իմ սէր .
Քո դէմք նըման է լուսնի,
Որ իմ սըրտիս տիրէր :

—Չեմ խասկանայ քո լեղուդ,
Ի՞նչ կ'ուզես դուն ինձմէ,
Ամէն բէնի եմ հըմուտ,
Այս դուրս է իմ գըլխէ :

Տո՛ւր ինձ քու ձեռքդ ու երթանք
Դէպ ի անտառին խորըն,
Հոն գըտնենք մեր ապաստան,
Նախանձի թաղաւորն :

—Պարոն, կեցեր ի՞նչ կ'ասես.
Ես իմ կովերը կ'արածեմ.
Գլնա՛ ուրիշ մը գրտնես,
Անտառն երթամ ի՞նչ անեմ:

Թո՛ղ որ գոնէ քու այտէն
Ընդունիմ ես մէկ համբոյր,
Սըրտիս տիրեցիր արդէն,
Անուանեմ քեզ ինծի քոյր:

—Ատի չգիտեմ ի՞նչ բան է.
Պէտք է իմ մօր խարցունեմ,
Անի թէ տո՛ւր որ ասէ,
Ինչ որ է քեզ նուիրեմ:

Գիտեմ, մայրըդ կ'արգիլէ,
Պէտք չէ անոր հարցունես.
Սիրտըդ իմ սըրտիս փարէ՛,
Պատասխանը դու կ'առնես:

—Պարո՛ն, շատ լաւ կը խօսիս,
Խառնակաց ես քու միտքըդ,
Բայց սա փէտ որ կը տեսնես,
Կը չափեմ ես քու չորս դիդէ:
Յ. ԱՃԻՄԵԱՆ

Պ Ա Ր Ն Ա Ի Ա Ս Տ Ե Ա Յ

Աշխոյժ նաւաստին,
Անվեհեր ճակատ՝

Ընդդէմ փոթորկին,
Երգէ անփոյթ զուարթ:
Լարիթ թիւմէրէլէլէ հա հա հա:

Կոհակք փրփրադէզ,
Ձեն սոսկում՝ վախ մեզ.
Հողմունք սաստկահար,
Գրգռեն մեզ ի պար:
Լարիթ թիւմէրէլէլէ հա հա հա:

Օ՛ն, խմենք զուարթ,
Գինին մինչ յատակ.
Յն, գրկենք զիրար,
Պարենք անդադար:
Լարիթ թիւմէրէլէլէ հա հա հա:

Լռեցէ՛ք, գիտցէ՛ք,
Մինչդեռ մենք հոս եկած ենք.
Ահա ծերն՝ իւր ոտքերն,
Հոս հոն շուտ՝ տանի փոյթ:

Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ, պիտ' իյնայ,
Օ՛ն, բռնենք՝ մեղք է մեղք.
Հա՛ հա՛ հա՛ կը խընդայ,
Հոս եկէք ամենքս ալ ծափ զարնենք:

Ձանգակն ուժգնապիրկ,
Կոչէ մեզ ի կարգ.
Վերջ տանք խնդութեան,
Քաշենք մեր պարան:
Լարիթ թիւմէրէլէլէ հա հա հա:

ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՐԴ

Վերջին վարդ, վերջին վարդ,
Սիրականիս վերջին զարդ,
Նա քեզ հանեց ուր կըրծից,
Ինձ պարզեւեց, վերջին վարդ :

Մանկութեան վերջին ժամերն,
Անցել են անդառնալի,
Կորած սիրոյս յեշատակ,
Դու ես միայն, վերջին վարդ :

Գարնան օրերն անցել են,
Տօթ ամառն է ինձ էրում,
Միշտ սպասում եմ քու տեսքին,
Դուն ամառուայ վերջին վարդ :

Երջանիկ կեանքիս օրերը,
Ցաւ են դառել առաջիս,
Ուրիշ օրեր, ուրիշ կեանք,
Միտքըս բերիւր, վերջին վարդ :

Շատ չի տեւել, կը բացուի,
Առաջիս սեւ գերեզման,
Էս աշխարհից միայն քեզ,
Հետըս կ'առնում, վերջին վարդ :

Բ. Տ. Պ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ԶԷ

Ինձ համար չէ՛ դարնան դալը,
Ինձ համար չէ՛ ծառի ծաղկելը,
Ուրախութեան սրբաի գրգռիւր,
Ո՛չ մի բերկրանք չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ կենաց բաղդը,
Ինձ համար չէ՛ երջանկութիւնը,
Եւ մրայօն կուսի աչքերը,
Նոցա արցունք չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ փայլուն լուսնի
Անտառ ու սառ լուսաւորելը,
Գարնան վարդի, երգչի տաղերը,
Սոխակ ու վարդ չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ բարեկամաց
Մէկտեղ սիրով տօն կատարելը,
Զատիկ օրուայ ուրախ տեսքը
«Քրիստոս յարեաւ» չէ՛ ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ ծնողաց լացը,
Ինձ համար չէ՛ աղջկայ տըխրիւր,
Գերեզմանիս վրայ արտասուելը
Բարեկամաց՝ չէ՛ ինձ համար :

Բայց ինձ համար կուգայ ժամը,
Կ'երթամ թըշնամեաց պատերազմը,
Եւ մահաւիթ սպանիչ գընդակը,
Անդ պատրաստած է ինձ համար :

(Թարգմ.) Բ. Տ. — Պ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ՀԱՅՐ ՄԵՐ ՈՐ ՅԵՐԿԻՆՍ ԵՍ

Ո՛ղ Հայր մեր, Հա՛յր որ ես յերկին՝
Սուրբ եղիցի անուն քոյն .
Եկեսցէ մեզ, Աստուած հրշօր,
Արքայութիւն քո երկնաւոր,
Եղիցին կամք քո խնկելի
Որպէս յերկինս՝ և անս յերկրի :

Էջնաց հոգւոյն մեր եւ մարմնոյ
Տուր եւ այսօր շնորհիւ քոյ,
Եւ թո՛ղ մեզ թո՛ղ ըզմեր պարտիս
Որպէս և մեք թողումք յաստիս
Ամենեցուն որ մեզ մեղան
Կամ մնացին մեզ պարտապան,

Ո՛հ, մի՛ թողուր ի փորձութիւն,
Այլ հանապաղ հա՛ս յօղնութիւն,
Եւ յամենայն չարին մրցմանց
Փրկիւն ըզմեզ Տէ՛ր գլխութեանց,
Զի քո է միշտ արքայութիւն,
Բո փառք պատիւ և զօրութիւն :
Ամէն :

ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍ. ՆԱՐ. ՊԷՅ

ԱՅԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆԿ Ա. ՀԱՏՈՐԻ

Աղատ Աստուածն այն օրից	3
Աղատութեան սիրոյն համար	40
Աղատութիւն եկուրհոս	65
Աղնիւ ընկեր մեռանում եմ	57
Ակուրիին մեծ կարասին	5
Ահա աղաւնին նոյեան տապանին	14
Ահա բաժակ ուրախութեան	5
Ահա ելաւ լուսին արծաթ	92
Ահա կ'երթամ սիրելի մայր	66
Ահա հրեշտակ ոսկեփետուր	7
Անի քաղաք նստեր կուլայ	9
Անուշ քնակն աչերն առեր	68
Այխոյժ նաւաստին	94
Առ ընկալ ի գիրկդ, մայր	10
Աս ինչ կորուստ, ինչ մեծ ցաւ	25
Արկածք Հայոց ժամանակին	13
Արիք Հայկազունք	1
Բամբ որոտան	18
Բարի եկար Հայր պատուական	91
Բարով եկար դու սիրուն	64
Բոյր մը ցնցող կը ծաւալի	85
Դաշնակցական խումբ գնանք	59
Դու զո՞ղ խնդրես մայր իմ	47
Դու խելօք հաշտով	58
Եկել է դարուն, սոխակը սիրուն	38
Երազներու ջինջ ոլորտն	75
Երբոր բացուին դռներն յուսոյ	53
Երբ օգը անձրեւի է	92
Թէ թեւ ունէի	71
Ի բիւր ձայնից բնութեան չքեղ	28
Իմ հայրենաց հոգիս վարդան	41

1-իւ պւ. ԿԿ.
ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835305

ՀԿԳ

13

352

2-րդ պւ. ԿԿ.
ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835308

ՀԿԳ

2-րդ պւ. ԿԿ.
ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835311

ՀԿԳ

